

**VYSOKÁ ŠKOLA EVROPSKÝCH A REGIONÁLNÍCH
STUDIÍ, Z. Ú., ČESKÉ BUDĚJOVICE**

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

**PSYCHICKÉ A SOCIÁLNÍ NÁSLEDKY VÝKONU
TRESTU ODNĚTÍ SVOBODY**

Autor práce: Matěj Šefl

Studijní program: Bezpečnostně právní činnost

Forma studia: Kombinovaná

Vedoucí práce: JUDr. Milan Kocík, MBA, LL.M.

Katedra: Katedra právních oborů a bezpečnostních studií

VYSOKÁ ŠKOLA EVROPSKÝCH A REGIONÁLNÍCH STUDIÍ, z. ú.
Žižkova tř. 1632/5b, 370 01 České Budějovice

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

Jméno a příjmení studenta: Matěj Šeřl

Studijní program: Bezpečnostně právní činnost

Forma studia: Kombinovaná

Místo studia: České Budějovice

Název bakalářské práce: Psychické a sociální následky výkonu trestu odnětí svobody

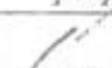
Název bakalářské práce v anglickém jazyce: Psychological and Social Consequences of Serving a Prison Sentence

Katedra: Katedra právních oborů a bezpečnostních studií

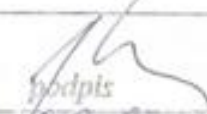

Vedoucí bakalářské práce: JUDr. Milan Kocík, MBA, LL.M.

Datum zadání bakalářské práce: Květen 2025

Cíl bakalářské práce: Hlavním cílem této bakalářské práce je objasnit, jak výkon trestu odnětí svobody ovlivňuje psychický stav jednotlivce, mezilidské vztahy a začlenění do společnosti po propuštění. Vedlejším cílem bakalářské práce je také zhodnotit, jaké formy podpory jsou v procesu návratu do běžného života dostupné a jakou roli hraje prostředí, ve kterém se bývalý vězeň po návratu ocitne.

Student: Matěj Šeřl	<i>datum</i> 28.5.2025	 <i>podpis</i>
Vedoucí práce: JUDr. Milan Kocík, MBA, LL.M.	<i>datum</i> 28.5.2025	 <i>podpis</i>

Schvaluji zadání bakalářské práce:

Vedoucí katedry: doc. JUDr. Roman Svatoš, Ph.D.	<i>datum</i> 28.5.2025	 <i>podpis</i>
Prorektor pro studium a vnitřní záležitosti: doc. PhDr. Miroslav Sapík, Ph.D.	<i>datum</i> 28.5.2025	 <i>podpis</i>
Rektor: doc. Ing. Jiří Dušek, Ph.D.	<i>datum</i> 28.5.2025	 <i>podpis</i>

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracoval(a) samostatně, na základě vlastních zjištění a s použitím odborné literatury a materiálů uvedených v seznamu použitých zdrojů.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své bakalářské práce v elektronické podobě ve veřejně přístupné části infodisku VŠERS, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky vedoucí(ho) a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce systémem na odhalování plagiátů.

.....

Děkuji vedoucí(mu) bakalářské práce panu JUDr. Milanu Kocíkovi, MBA, LL.M.
za cenné rady, připomínky a metodické vedení práce.

ABSTRAKT

ŠEFL, M. *Psychické a sociální následky výkonu trestu odnětí svobody*: Vysoká škola evropských a regionálních studií, 2026. 85 s. Vedoucí bakalářské práce: JUDr. Milan Kocík, MBA, LL.M.

Klíčová slova: trest odnětí svobody, psychické následky, sociální stigma, reintegrace, rodinné vztahy, prizonizace, duchovní služba.

Tato bakalářská práce analyzuje psychické a sociální následky výkonu trestu odnětí svobody. Hlavním cílem je objasnit, jak proces uvěznění v prostředí totální instituce ovlivňuje duševní stav jednotlivce, jeho rodinné vazby a možnosti následného začlenění do společnosti.

Teoretická část vymezuje klíčové pojmy jako trest, prizonizace, stigmatizace a penitenciární péče. Empirická část vychází z kvalitativního výzkumu formou polostrukturovaných rozhovorů se dvěma odsouzenými a vězeňským kaplanem. Práce identifikuje fenomén ztráty soukromí, psychickou deformaci a sociální vyloučení jako hlavní bariéry reintegrace. Závěry zdůrazňují nezastupitelnou roli rodinné podpory a upozorňují na systémové nedostatky v oblasti dluhové problematiky a postpenitenciární péče.

ABSTRACT

ŠEFL, M. *Psychological and Social Consequences of Serving a Prison Sentence*.
České Budějovice: The College of European and Regional Studies, 2026. 85 pp.
Supervisor: JUDr. Milan Kocík, MBA, LL.M.

Key words: prison sentence, psychological consequences, social stigma, reintegration, family relationships, prisonization, spiritual care.

This bachelor thesis analyzes the psychological and social consequences of serving a prison sentence. The main objective is to clarify how the process of incarceration within a total institution affects an individual's mental state, family ties, and the possibilities for subsequent integration into society.

The theoretical part defines key concepts such as punishment, prisonization, stigmatization, and penitentiary care. The empirical part is based on qualitative research in the form of semi-structured interviews with two convicted individuals and a prison chaplain. The thesis identifies the phenomenon of loss of privacy, psychological deformation, and social exclusion as the primary barriers to reintegration. The conclusions emphasize the irreplaceable role of family support and highlight systemic deficiencies regarding debt issues and post-penitentiary care.

Obsah

Úvod.....	11
1 Cíl a metodika bakalářské práce	12
2 Trest jako pojem.....	13
2.1 Teorie trestu	14
2.2 Funkce trestu	14
2.2.1 Regulativní funkce trestu	14
2.2.2 Vyrovnávací funkce trestu	15
2.3 Účel trestu	16
2.3.1 Retributivní teorie (teorie odplaty).....	16
2.3.2 Teorie odstrašení	16
2.3.3 Nápravná (rehabilitační) teorie	17
2.3.4 Eliminační (vylučovací) teorie.....	17
2.3.5 Restituční (kompenzační) teorie	17
2.3.6 Smíšená teorie	18
3 Penologie.....	19
3.1 Prizonizace	20
3.2 Probace a mediace.....	20
3.3 Penitenciární péče	21
3.4 Postpenitenciární péče.....	21
3.5 Resocializace a reintegrace	22
3.6 Psychická zátěž v procesu propouštění a reintegrace	22
3.7 Přejít z vězení na svobodu	23
3.7.1 Stigmatizace a reintegrace do komunity	23
3.7.2 Systémové nedostatky v péči	23
3.8 Klíčové faktory pro úspěšnou reintegraci a zmírnění sociálních dopadů	24

3.9	Penitenciární psychologie	24
3.10	Sociologie vězeňství a sociální práce.....	25
4	Trest odnětí svobody	26
4.1	Algoritmus výkonu trestu.....	26
4.2	Vývoj trestu odnětí svobody	27
4.3	Druhy trestů.....	28
4.3.1	Trest domácího vězení	28
4.3.2	Trest obecně prospěšných prací	29
4.3.3	Trest propadnutí majetku	29
4.4	Vězeňství.....	29
4.5	Vězeňská služba	29
4.6	Typologie věznic.....	30
4.6.1	Vězeňské klima	31
4.6.2	Statistický vývoj vězeňské populace.....	32
4.7	Programy zacházení	33
4.7.1	Pracovní aktivity	34
4.7.2	Vzdělávací aktivity.....	34
4.7.3	Sociálněvýchovné aktivity	34
4.7.4	Zájmové aktivity	35
4.7.5	Utváření vnějších vztahů.....	35
4.8	Delikvence.....	35
4.9	Kriminalita	36
5	Sociální následky výkonu trestu odnětí svobody.....	37
5.1	Problematika recidivy a neefektivnost krátkodobých trestů	37
5.2	Dopady uvěznění a sociální stigma.....	38
5.2.1	Sociální izolace a narušení interpersonálních vazeb.....	38
5.2.2	Praktické aspekty kontaktu s rodinou a bariéry	39
5.3	Úvod do problematiky programů zacházení	40

5.3.1	Pracovní aktivity	40
5.3.2	Vzdělávací aktivity.....	41
5.3.3	Speciální výchovné aktivity a specializovaná oddělení	41
5.3.4	Zájmové aktivity	41
5.3.5	Dovednosti sociální interakce	42
5.4	Formování náhradních sociálních struktur (vězeňská subkultura).....	42
5.5	Proces stigmatizace a překážky v sociální reintegraci	42
6	Psychické následky výkonu trestu odnětí svobody	44
6.1	Deprivace a frustrace základních potřeb	44
6.2	Psychické dopady totální instituce na osobnost odsouzeného	44
6.3	Využití omezovacích prostředků v penitenciární praxi	44
6.4	Dlouhodobé dopady izolace na odsouzené	45
6.5	Depravace osobnosti a osobnostní změny.....	45
6.6	Výkon vazby a výkon trestu z hlediska intenzity stresu	46
7	Duchovní služba ve věznicích.....	47
7.1	Počátky duchovenství ve věznicích	47
7.2	Postavení kaplana v organizační struktuře věznice.....	48
7.3	Duchovní podpora v postpenitenciární péči.....	48
7.4	Práce s rodinami odsouzených	49
8	Empirická část.....	50
8.1	Souhrn rozhovoru s trestaným Tomášem T.	50
8.2	Souhrn rozhovoru s trestaným Markem P.....	52
8.3	Souhrn rozhovoru s duchovním dobrovolníkem Tomášem S.....	54
8.4	Vyhodnocení problematiky empirické části.....	57
8.4.1	Fenomén ztráty soukromí a depersonalizace v totální instituci	57
8.4.2	Psychické následky	59
8.4.3	Sociální následky	61
8.4.4	Role duchovní péče ve věznicích.....	63

8.4.5	Příprava na propuštění a úskalí přechodu do civilního života	64
	Závěr	67
	Seznam použitých zdrojů	69
	Seznam zkratk	71
	Seznam tabulek a grafů	72
	Seznam příloh.....	73
	Přílohy	74

Úvod

Téma výkonu trestu odnětí svobody patří k nejdiskutovanějším oblastem moderní kriminologie, sociologie a psychologie. Vězení v dnešním pojetí nepředstavuje pouze fyzickou izolaci jedince od většinové společnosti, ale je především hlubokým zásahem do jeho psychické integrity a sociálního ukotvení. Přestože je primární funkcí trestu ochrana společnosti a náprava pachatele, realita vězeňského prostředí často přináší řadu nezamýšlených důsledků, které se stávají překážkou pro budoucí návrat k řádnému životu.

Vstup do výkonu trestu znamená pro každého jednotlivce radikální životní zlom. Člověk je vytržen ze svého přirozeného prostředí a umístěn do specifického mikrosvěta. V tomto prostředí, charakterizovaném striktním řádem a ztrátou soukromí, dochází k postupnému procesu prizonizace. Jedinec se musí adaptovat na nové normy a hierarchii, což se nezřídka podepisuje na jeho duševním zdraví. Psychické následky, jako je chronický stres, ztráta autonomie či narušení identity, často vedou k hluboké institucionalizaci, kdy vězeň ztrácí schopnost samostatně rozhodovat o svém životě.

Neméně závažná je rovina sociální. Odsouzení za trestný čin s sebou nese silné společenské stigma, které nekončí dnem propuštění, ale provází jedince i na svobodě. Izolace od vnějšího světa vede k erozi, či dokonce k totálnímu rozpadu rodinných a partnerských vztahů, jež jsou přitom klíčovým pilířem úspěšné reintegrace. Bariéry na trhu práce, dluhová zátěž a ztráta sociálního kapitálu vytvářejí po opuštění bran věznice situaci, kterou mnozí propuštění vnímají jako bezvýchodnou.

Aktuálnost tohoto tématu podtrhuje i fakt, že míra recidivy zůstává v České republice dlouhodobě vysoká. Ukazuje se, že represe sama o sobě k nápravě nestačí, pokud není provázena hlubším pochopením toho, co se s člověkem v průběhu věznění děje. Studium psychických a sociálních následků trestu je tedy nezbytným krokem k tomu, abychom dokázali efektivněji pracovat s odsouzenými a pomohli jim minimalizovat škody, které si z výkonu trestu odnášejí do budoucího života.

1 Cíl a metodika bakalářské práce

Hlavním cílem této bakalářské práce je objasnit, jak výkon trestu odnětí svobody ovlivňuje psychický stav jednotlivce, mezilidské vztahy a začlenění do společnosti po propuštění. Vedlejším cílem je také zhodnotit, jaké formy podpory jsou v procesu návratu do běžného života dostupné a jakou roli hraje prostředí, ve kterém se bývalý vězeň po návratu ocitne.

Práce je členěna na teoretickou a empirickou část. První jmenovaná část čerpá z náležité odborné literatury, dokumentů a studií zaměřených na penologii a psychologii. Na základě prostudování těchto zdrojů následuje objasnění klíčových pojmů, jako je institucionalizace či stigmatizace, a jejich následná aplikace do širšího kontextu zkoumaného jevu.

Empirická rovina využívá kvalitativního výzkumu formou dvou řízených polostrukturovaných rozhovorů, které se orientují na vnitřní prožívání a sociální situaci respondentů. První rozhovor zachycuje perspektivu osoby disponující přímou zkušeností z výkonu trestu a druhá výpověď poskytuje pohled kaplana, jenž s vězni spolupracuje na bázi osobního poradenství.

Výzkumná část posuzuje závažnost psychických a sociálních následků a zkoumá, zda se zkušenosti odsouzeného shodují s profesním vhladem odborníků a pomáhajících profesí. Autor k těmto závěrům dospívá prostřednictvím systematického zkoumání, kdy byl získaný materiál rozdělen na segmenty, které se detailně zanalyzují a vyhodnotí odpovídající souvislosti mezi výpověďmi.

2 Trest jako pojem

„Obecně ho můžeme definovat jako záměrnou újmu způsobenou provinilci. Trest musí bolet. Bolest je atributem, podstatnou, neodmyslitelnou vlastností každého trestu. Pouze v bolesti se může ze špatného, porušeného, vlastním aktivním úsilím subjektu vytvořit nové, lepší.”¹.

Podstata trestu v českém trestním právu je primárně ukotvena v zásadě zákonnosti trestních sankcí. Podle ustanovení § 37 odst. 1 zákona č. 40/2009 Sb., trestní zákoník (dále jen „trestní zákoník“), lze pachateli za spáchaný trestný čin uložit pouze takový trest, který dovoluje zákon účinný v době, kdy se o trestném činu rozhoduje. Trest je tak zákonem striktně vymezený právní následek, který je vyhrazen výhradně pachatelům trestných činů, a jehož druhy jsou vypočteny v ustanovení § 52 odst. 1 trestního zákoníku.²

Ustanovení § 38 odst. 1 trestního zákoníku stanoví, že trestní sankce musí být ukládány s přihlédnutím k povaze a závažnosti spáchaného trestného činu a osobním poměrům pachatele. Zároveň zákon v § 38 odst. 2 definuje negativní vymezení trestu skrze zásadu humanity, podle které nesmí uložení trestu ponížít lidskou důstojnost. Trest tedy není pouhým aktem státní odvety, ale zákonem limitovaným opatřením státního donucení.³

Při zkoumání psychických a sociálních dopadů sankčních mechanismů je nezbytné nejprve vymežit samotnou podstatu pojmu trest. Trest lze definovat jako záměrnou újmu, která je pachateli způsobena a je neodmyslitelně spojena s atributy bolesti, hanby a neodvratnosti. Z psychologického a sociálního hlediska představuje trest odnětí svobody zásadní omezení svobodného jedince v jeho aktivitách, kdy dochází k nucenému „vstřebávání“ jeho času bez nároku na finanční odměnu.⁴

Z hlediska platného práva (de lege lata) se sankční systém člení na tresty řádné a výjimečné, přičemž odnětí svobody figuruje v obou těchto kategoriích. Trestní zákoník pod tímto pojmem zahrnuje jak nepodmíněné odnětí svobody, tak i formy podmíněného odsouzení, ať už s dohledem či bez něj. Teoretická východiska někdy rozlišují mezi

---

¹ HÁLA, J. Lexikon moderního vězeňství. České Budějovice: Nakladatelství Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích, 2024. ISBN 978-80-7694-065-9. s.91.

² § 37 odst.1,52 odst. 1 zákona č. 40/2009 Sb., trestní zákoník.

³ § 38 odst. 1, 2 zákona č. 40/2009 Sb., trestní zákoník.

⁴ HÁLA, Jaroslav. Lexikon moderního vězeňství. České Budějovice: Nakladatelství Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích, 2024. ISBN 978-80-7694-065-9. s.91.

primárním odnětím svobody, jež je uloženo soudním rozhodnutím, a sekundárním, které nastupuje jako sankce v případě, že odsouzený nevykonal jiný druh uloženého trestu, čímž je zajištěna vymahatelnost původního výroku.⁵

2.1 Teorie trestu

Vývoj vězeňských systémů, zejména od 19. století, směřuje k postupné humanizaci a transformaci pojetí trestu. Zatímco historicky byl trest chápán především jako odplata, moderní evropské systémy akcentují nápravu a snahu o změnu postojů odsouzeného. V současné době se opouští čistě absolutní teorie trestu (trest jako účel sám o sobě) i čistě relativní teorie (trest jako ochrana společnosti). Český právní řád, v souladu s aktuálním trestním zákoníkem, vychází z tzv. smíšené teorie. Ta kombinuje represivní složku s preventivní a výchovnou, přičemž účelem výkonu trestu je nejen ochrana společnosti, ale především snížení rizika recidivy a vedení pachatele k soběstačnému životu v souladu se zákonem.⁶

2.2 Funkce trestu

Při vymezení základního rámce sankčních mechanismů je nutné vycházet z předpokladu, že trest plní v moderní společnosti specifické a nezastupitelné úlohy. Jeho zákonné ukotvení v § 38 trestního zákoníku a účel nesledují pouze represii, ale především ochranu společnosti, izolaci pachatele a snahu o snížení rizika recidivy vedením odsouzeného k soběstačnému životu v souladu se zákonem. V systému sankcí přitom nepodmíněné odnětí svobody figuruje jako krajní prostředek (*ultima ratio*), který nastupuje až tehdy, kdy mírnější sankce k ochraně společnosti nepostačují.⁷

2.2.1 Regulativní funkce trestu

Regulativní funkce trestu představuje v penologické teorii koncept, jehož cílem je udržet trestnou činnost v mezích, které jsou pro společnost únosné. Ačkoliv je termín „společenská únosnost“ značně diskutabilní a relativistický, v praxi se tato funkce realizuje prostřednictvím tří základních přístupů, které se od sebe liší mírou zprostředkovanosti působení na trestný čin.

---

⁵ KALVODOVÁ, V. Trest odnětí svobody a jeho výkon. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2016. ISBN 978-80-7552-163-7. s.200.

⁶ VETEŠKA J. a FISCHER S. Psychologie kriminálního chování. Praha: Grada, 2020. ISBN 978-80-271-0731-5. s. 118-121.

⁷ HÁLA, J. Lexikon moderního vězeňství. České Budějovice: Nakladatelství Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích, 2024. ISBN 978-80-7694-065-9. s.34.

Prvním přístupem je izolace. Pokud se odsouzený nachází ve výkonu trestu odnětí svobody, je mu tímto způsobem technicky znemožněno páchat další trestnou činnost, s výjimkou deliktů páchaných na spoluvězních. Jednotlivé státy využívají tento nástroj s rozdílnou intenzitou, což lze sledovat na poměru počtu vězňů na 100 000 obyvatel. Extrémní formou izolačního přístupu je například kontroverzní americký zákon „Třikrát a dost“ uplatňovaný v Kalifornii, který demonstruje nejtvrďší způsob eliminace pachatele ze společnosti.

Druhým přístupem, který je však finančně náročnější na budování vězeňských kapacit, je odstrašování. Tento koncept je založen na předpokladu, že potenciální pachatel jedná racionálně a kalkuluje rizika. Očekává se, že hrozba trestu (pokud je rychlý a neodvratný) převáží nad benefity z trestné činnosti, přičemž pachatel by měl zvážit i následky jako pocit studu, sociální stigmatizaci či ztrátu zaměstnání. Výzkumy vězeňské populace však ukazují, že tento předpoklad racionality často selhává, neboť více než polovina vězňů vykazuje specifické poruchy osobnosti, a tudíž nesplňuje kritérium „minimální nadpoloviční“ racionality nutné pro fungování odstrašujícího efektu.

Třetím, často klíčovým přístupem, je zacházení s pachatelem. V kontextu regulativní funkce jde o snahu o nápravu, která však v praxi naráží na limity systému a často se pohybuje na pomyslném „penologickém kyvadle“ mezi represí a výchovou.⁸

2.2.2 Vyrovňovací funkce trestu

Vyrovňovací funkce trestu je chápána jako schopnost vyrovnat se s nepříjemnou, mnohdy až tragickou realitou spáchaného činu. Tento proces má logicky dva aspekty: na jedné straně stojí vyrovnání se oběti (případně pozůstalých) s trestným činem, na straně druhé pak vyrovnání se samotného pachatele se skutkem, který spáchal.

Z pohledu oběti jde o zpracování negativních emocí, jako jsou strach, ponížení, zoufalství či hněv, které trestný čin vyvolal. Trest uložený pachateli zde plní funkci kompenzace; pocit zadostiučinění pramenící z toho, že pachatel byl dopaden a spravedlivě potrestán, slouží jako silný motiv k nastartování psychosomatického uzdravování oběti. V řadě případů může tento proces vyústit až v odpuštění pachateli a smíření, a to i bez nutnosti „přidané hodnoty“ bolesti v podobě tvrdé represe. K tomuto

---

⁸ HÁLA, J. Lexikon moderního vězeňství. České Budějovice: Nakladatelství Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích, 2024. ISBN 978-80-7694-065-9. s.34.

účelu efektivně slouží programy mediace v trestních věcech, v nichž se angažuje Probační a mediační služba ČR.

Neméně důležitou součástí této funkce je rovina pachatele. Penologická praxe usiluje o to, aby se pachatel vyrovnal se společensky nepřijatelnou skutečností svého činu. Soudem uložený trest tak poskytuje rámec a příležitost pro tento proces, který je někdy nazýván jako „Algoritmus výkonu trestu“ a představuje nezbytný krok k převzetí odpovědnosti.⁹

2.3 Účel trestu

V trestně-právních souvislostech je trest primárně chápán jako nástroj ochrany společnosti před kriminalitou. Při zkoumání této problematiky vyvstávají základní okruhy otázek týkající se podstaty sankcí, zejména zda je trest cílem sám o sobě, nebo prostředkem k nápravě, a jaký je vztah mezi délkou trestu, nebezpečností pachatele a efektivitou jeho resocializace. V teoretické rovině lze rozlišit několik základních funkcí a přístupů k trestání.¹⁰

2.3.1 Retributivní teorie (teorie odplaty)

Tato koncepce vnímá trest jako zrcadlový odraz spáchaného trestného činu. Účel sankce je v tomto případě spatřován v újmě způsobené pachateli, který se dopustil protiprávního jednání ze své svobodné vůle a musí si být vědom následků. Potrestání je zde chápáno jako nedílná součást trestného chování. V posledních desetiletích zažívá retributivní přístup určitou renesanci, která je vyvolána skepsí nad výsledky rehabilitačních metod a růstem zločinnosti, jenž podlamuje důvěru veřejnosti v možnost nápravy pachatelů. Trest tak získává charakter „ceny za zločin“.¹¹

2.3.2 Teorie odstrašení

Zákon ukládá soudu povinnost přihlédnout k „možnosti nápravy pachatele“. Trest tedy neslouží pouze k odplatě, ale má za cíl působit na osobu pachatele tak, aby v budoucnu nepokračoval v trestné činnosti.

---

⁹ HÁLA, J. Lexikon moderního vězeňství. České Budějovice: Nakladatelství Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích, 2024. ISBN 978-80-7694-065-9. s.34-35.

¹⁰ SOCHŮREK, J. *Kapitoly z penologie. I. díl, Úvod do teorie trestu a trestání*. Liberec: Technická univerzita, 2007. ISBN 978-80-7372-203-6. S.20

¹¹ SOCHŮREK, J. *Kapitoly z penologie. I. díl, Úvod do teorie trestu a trestání*. Liberec: Technická univerzita, 2007. ISBN 978-80-7372-203-6. S.20

Základem této teorie je snaha odradit od páchaní trestné činnosti jak samotného pachatele (negativní individuální prevence), tak i širokou veřejnost (pozitivní generální prevence). Odstrašujícím faktorem může být samotná újma způsobená trestem, která odrazuje od recidivy, nebo pohružka touto újmou působící na celou populaci. Vliv trestu na jedince je však vysoce individuální záležitostí a limity mají jak přístupy spoléhající na tvrdost sankcí, tak přístupy nepřiměřeně mírné.¹²

2.3.3 Nápravná (rehabilitační) teorie

Cílem trestu je v tomto pojetí poskytnout odsouzenému dostatečný čas a formy zacházení (včetně léčebných) k jeho následnému odklonu od kriminální kariéry, což zdůrazňuje korektivní význam sankce. Rehabilitační přístupy jsou náročné na odbornost personálu a kvalitu diagnostiky vězňů. Problematickým aspektem současné praxe je skutečnost, že soudy mají často k dispozici pouze diagnostiku v souvislosti se spáchaným činem, což nemusí stačit pro zvolení adekvátních výchovných a léčebných prvků, což může vést k selhání resocializačního procesu.¹³

2.3.4 Eliminační (vylučovací) teorie

Tato teorie považuje za cíl potrestání izolaci pachatele od společnosti (kratší, delší či trvalou), která mu účinně brání v páchaní trestné činnosti. Mezi extrémní přístupy v tomto pojetí patří trest smrti, doživotí či v minulosti vyhnanství. Ačkoliv jsou dlouhodobé tresty odnětí svobody prakticky jedinou účinnou ochranou před nebezpečnými pachateli, jsou velmi nákladné a způsobují trvalý nárůst vězeňské populace. V českém vězeňství se projevuje strmý nárůst počtu vězňů, způsobený nejen prodlužováním trestů, ale i neefektivním ukládáním alternativních trestů prvopachatelům, kteří často pokračují v trestné činnosti a později končí ve vězení s delšími tresty za způsobené škody.¹⁴

2.3.5 Restituční (kompenzační) teorie

Východiska této koncepce stojí na viktimologickém chápání trestu a sahají od alternativních trestů až po odškodnění primárních a sekundárních obětí. Negativem může být závislost odškodnění na solventnosti pachatele, což znevýhodňuje oběti pachatelů s nižšími příjmy. Morálně problematická je rovněž finanční kompenzace za zavinění smrti

---

¹² § 39 odst. 1 zákona č.40/2009 Sb., trestní zákoník

¹³ SOCHŮREK, J. *Kapitoly z penologie. I. díl, Úvod do teorie trestu a trestání*. Liberec: Technická univerzita, 2007. ISBN 978-80-7372-203-6. s.21.

¹⁴ SOCHŮREK, J. *Kapitoly z penologie. I. díl, Úvod do teorie trestu a trestání*. Liberec: Technická univerzita, 2007. ISBN 978-80-7372-203-6. s.21.

blízkého člověka, neboť peněžní náhrada může jen těžko nahradit silnou negativní emoci ze ztráty, která se vymyká běžné lidské zkušenosti.¹⁵

2.3.6 Smíšená teorie

Většina států, včetně České republiky, uplatňuje ve své trestní politice multifaktoriální přístup, který kombinuje prvky výše zmíněných teorií. Ve vymezení účelu trestu dle § 23 trestního zákoníku lze rozpoznat prvky teorie eliminační (ochrana společnosti), rehabilitační (výchova k řádnému životu) a teorie odstrašení (výchovné působení na ostatní). Prvky restituční teorie zde explicitně obsaženy nejsou, což je pozůstatkem historického podceňování nároků obětí. Základním imperativem výkonu trestu zůstává, že musí být vykonáván způsobem respektujícím důstojnost osobnosti odsouzeného a omezujícím škodlivé účinky zbavení svobody, aniž by tím byla ohrožena potřeba ochrany společnosti. Cílem je podpora takových postojů a dovedností, které odsouzeným pomohou k návratu do společnosti a k vedení soběstačného života v souladu se zákonem.¹⁶

---

¹⁵ SOCHŮREK, J. *Kapitoly z penologie. I. díl, Úvod do teorie trestu a trestání*. Liberec: Technická univerzita, 2007. ISBN 978-80-7372-203-6. s.22.

¹⁶ SOCHŮREK, J. *Kapitoly z penologie. I. díl, Úvod do teorie trestu a trestání*. Liberec: Technická univerzita, 2007. ISBN 978-80-7372-203-6. s.22.

3 Penologie

Penologie představuje integrativní vědní disciplínu, jejíž kořeny sahají do latinského výrazu *poena* (trest). Ve svém moderním pojetí se nezaměřuje pouze na samotný akt potrestání, ale komplexně zkoumá procesy spojené s výkonem trestních sankcí. Tato disciplína čerpá z poznatků práva, psychologie, pedagogiky i sociologie, čímž vytváří ucelený rámec pro studium trestní politiky vyspělých společností.¹⁷

Vznik penologie jako samostatného vědního oboru je datován do druhé poloviny 19. století, kdy došlo ke kodifikaci trestních norem a ustavení vězeňství jako specifického právního odvětví. Hlavním předmětem jejího zájmu je zkoumání účinků trestů z hlediska jejich adekvátnosti a prevence recidivy. Penologie tak analyzuje efektivitu různých druhů sankcí, psychosociální realitu pachatele a metodiku výchovného zacházení s vězňnými osobami.¹⁸

Z hlediska charakteristiky trestu penologie rozlišuje několik klíčových aspektů:

1. Kvalitativní stránka: Zahrnuje zákonnost, preventivní funkci a přiměřenost trestu vůči spáchanému skutku.
2. Kvantitativní stránka: Zaměřuje se na délku trvání trestu jako nástroje k ochraně společnosti.
3. Osobnostní a morální profil: Reflektuje individuální fenomény pachatele a míru společenského odsouzení jeho jednání

Penologie není pouze akademickou teorií, ale kreativním oborem, který úzce spolupracuje s penitenciární praxí. Reaguje na aktuální potřeby justice a zkoumá nejen klasický trest odnětí svobody, ale i alternativní sankce, jako je domácí vězení nebo obecně prospěšné práce.¹⁹

---

¹⁷ HÁLA, J. Lexikon moderního vězeňství. České Budějovice: Nakladatelství Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích, 2024. ISBN 978-80-7694-065-9. s.69.

¹⁸ SOCHŮREK, J. *Kapitoly z penologie. I. díl, Úvod do teorie trestu a trestání*. Liberec: Technická univerzita, 2007. ISBN 978-80-7372-203-6. s.38.

¹⁹ HÁLA, J. Lexikon moderního vězeňství. České Budějovice: Nakladatelství Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích, 2024. ISBN 978-80-7694-065-9. s.69-70.

3.1 Prizonizace

Jedním z nejvýznamnějších negativních jevů spojených s uvězněním je proces prizonizace. Jedná se o specifickou formu adaptace na vězeňské prostředí, kdy jedinec postupně přijímá normy, hodnoty a vzorce chování vězeňské subkultury, zatímco ty konvenční a společensky žádoucí vyhasínají. Tento proces má dvě hlavní složky: institucionalizaci (ztráta samostatnosti v důsledku života v organizovaném režimu) a ideologizaci (ztotožnění se s normami kriminální subkultury).

V rámci vězeňské komunity vzniká specifická sociální hierarchie, často označovaná jako „druhý život“. Tato struktura je založena na moci a postavení, přičemž role jsou jasně definované. Na vrcholu stojí neformální vůdci (tzv. králové), kteří ovládají okolí a často využívají ostatní vězně pro svůj prospěch. Níže v hierarchii se nacházejí respektovaní vězni s kriminální zkušeností (kmeti, chábři), zatímco na samém dně sociálního žebříčku jsou jedinci šikanovaní a zneužívaní (košťata, pampelišky), kteří selhávají v obranných mechanismech. Adaptace na tyto role může vést k prohloubení kriminálních dovedností a ztížení následné resocializace.²⁰

Zároveň je nutné na prizonizaci nahlížet jako na mechanismus, který s sebou nese riziko tzv. „kriminální infekce“. V takovém případě se vězeňské prostředí stává prostorem pro posilování kriminální identity namísto její nápravy. Prizonizace má však i svou specifickou „hygienickou rovinu“, která je pro odsouzeného v počátcích výkonu trestu nezbytná. Pomáhá totiž překonat počáteční psychický šok z uvězněním a umožňuje jedinci přizpůsobit se specifickému režimu zařízení. Aby bylo možné minimalizovat patologické jevy spojené s dlouhodobou izolací, je nezbytná vysoká odbornost personálu, která zahrnuje detailní znalost vězeňského folkloru a psychodynamiky konkrétního ústavu.²¹

3.2 Probace a mediace

Alternativu k represivnímu výkonu trestu představuje probace, jejíž etymologický původ (latinské *probare* – zkoušet) odkazuje na proces ověřování schopnosti pachatele vést řádný život bez nutnosti izolace od společnosti. Soud může v rámci probace uložit

---

²⁰ VETEŠKA J. a FISCHER S. Psychologie kriminálního chování. Praha: Grada, 2020. ISBN 978-80-271-0731-5. s. 124-127.

²¹ VETEŠKA J. a FISCHER S. Psychologie kriminálního chování. Praha: Grada, 2020. ISBN 978-80-271-0731-5. s. 124-127.

různá omezení a povinnosti, jako je zákaz návštěv určitých míst nebo povinnost podstoupit léčbu závislosti.

V českém právním prostředí tyto úkoly zajišťuje Probační a mediační služba ČR (PMS), zřízená zákonem č. 257/2000 Sb. Její činnost se zaměřuje na:

Mediaci: Zprostředkování řešení konfliktů v trestním řízení mezi obviněným a obětí.

Efektivní výkon alternativních trestů: Dohled nad dodržováním stanovených podmínek.

Sociální práci: Pomoc obviněným a odsouzeným při řešení jejich sociální situace a rehabilitaci jejich schopností.²²

3.3 Penitenciární péče

V rámci výkonu trestu odnětí svobody hraje zásadní roli andragogika, která se zaměřuje na cílené ovlivňování dospělých osob prostřednictvím edukace, poradenství a různých forem intervencí. Tato péče v sobě integruje resocializační výchovu, jejímž cílem je náprava postojů, a dále programy zaměřené na zvyšování kvalifikace či doplňování formálního vzdělání odsouzených. Nedílnou součástí je také andragogické poradenství, které pomáhá jedincům řešit profesní, sociální nebo právní otázky přímo v prostředí věznice. Celý proces je postaven na principech aktivizace a motivace k překonávání překážek, které by mohly bránit budoucímu zapojení do běžného života.²³

3.4 Postpenitenciární péče

Tato fáze péče plynule navazuje na propuštění jedince z výkonu trestu a soustředí se na jeho plynulý návrat do komunity. Klíčovým aspektem je eliminace sociálního stigmatu a pomoc při zvládání konfliktů rolí, kterým propuštění často čelí. Postpenitenciární péče využívá nástroje sociální rehabilitace, jež zahrnují nácvik praktických dovedností pro soběstačnost a zprostředkování kontaktů s přirozeným

---

²² HÁLA, J. Lexikon moderního vězeňství. České Budějovice: Nakladatelství Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích, 2024. ISBN 978-80-7694-065-9. s.76-77.

²³ VETEŠKA J. a FISCHER S. Psychologie kriminálního chování. Praha: Grada, 2020. ISBN 978-80-271-0731-5. s. 97-100.

sociálním prostředím. Efektivita této péče je zásadní pro prevenci recidivy, neboť pomáhá jedinci uplatnit se na trhu práce a stabilizovat jeho životní situaci po návratu na svobodu.²⁴

3.5 Resocializace a reintegrace

Resocializace představuje komplexní proces transformace identity a osvojování si společensky žádoucích norem u jedinců, kteří dříve v těchto oblastech selhali. Úspěšný průběh tohoto procesu závisí na řadě faktorů, zejména na ochotě trestané osoby měnit svou hodnotovou orientaci a schopnosti adaptovat se na nové sociální modely. Reintegrace je naproti tomu chápána jako cílový stav úspěšného znovuzачlenění do společnosti, který vyžaduje jak aktivní přístup odsouzeného, tak i připravenost okolí jej přijmout. Zatímco resocializace se zaměřuje spíše na vnitřní psychickou stabilitu a změnu chování, reintegrace zdůrazňuje obnovu narušených sociálních vazeb.²⁵

3.6 Psychická zátěž v procesu propouštění a reintegrace

Psychické následky výkonu trestu kulminují v období bezprostředně před a po propuštění. Jedinec prochází pěti fázemi, z nichž každá nese specifická rizika.

1. Fáze očekávání reality: Ještě během výkonu trestu (VTOS) dochází k idealizaci budoucnosti. Odsouzený si vytváří zkreslený pohled na život venku, což může vést k silnému kognitivnímu šoku po propuštění, pokud není tato fáze korigována realistickým plánováním.
2. Fáze shledání a vyčerpání: Kritickým sociálním následkem je nutnost „znovunapojení“ na rodinu. Text upozorňuje na to, že po propuštění přichází fáze vyčerpání pobytem ve vězení. Odsouzený potřebuje zhruba dva týdny na „saturaci deficitu kontaktu“ a nabrání sil. Tlak na okamžité ekonomické fungování v této fázi může být kontraproduktivní.
3. Fáze aktivace a konsolidace: Teprve ve třetím až čtvrtém týdnu nastupuje fáze, kdy je jedinec schopen řešit zaměstnání. Zde se projevují sociální následky v podobě absence pracovních návyků. Jako protektivní faktor proti recidivě a pro

---

²⁴ VETEŠKA J. a FISCHER S. Psychologie kriminálního chování. Praha: Grada, 2020. ISBN 978-80-271-0731-5. s. 97-100.

²⁵ VETEŠKA J. a FISCHER S. Psychologie kriminálního chování. Praha: Grada, 2020. ISBN 978-80-271-0731-5. s. 104-106.

posílení pocitu užitečnosti je doporučováno dobrovolnictví, které pomáhá překlenout propast mezi vězeňskou izolací a trhem práce.²⁶

3.7 Přejít z vězení na svobodu

Významným nástrojem pro překonávání psychosociálních následků uvěznění je zapojení peer mentorů – osob s vlastní kriminální minulostí, které úspěšně zvládly proces nápravy. Tento vztah je prospěšný oboustranně. Pro propuštěné představuje mentor "živý důkaz", že změna je možná, což snižuje pocity beznaděje a antisociální myšlení. Pro samotné mentory pak tato role posiluje jejich vlastní desistenci a dává jejich minulosti nový smysl (generativita).

Mentoring pomáhá řešit komplexní problémy přechodu na svobodu, včetně finanční stability a udržení prosociálního života. Efektivní programy by neměly být hodnoceny pouze optikou recidivy, ale i měkčími ukazateli, jako je osobní spokojenost (well-being) a schopnost navazovat zdravé vztahy.²⁷

3.7.1 Stigmatizace a reintegrace do komunity

Zásadní sociální bariérou je postoj veřejnosti. Negativní stigmatizace omezuje šance propuštěných na trhu práce i v bydlení. Text pracuje s teorií růstového myšlení (growth mindset) – pokud veřejnost věří, že lidé jsou schopni změny, je více nakloněna jejich reintegraci. Intervence by proto neměly cílit jen na odsouzené, ale i na zaměstnavatele a širší komunitu.

Jako příklad dobré praxe pro zmírnění sociálního vyloučení se uvádí veřejně prospěšné práce odsouzených (např. úklid sněhu, výroba hraček), které komunitě ukazují jejich přínos. Naopak prezentace vězeňství založené na strachu (ukázky zbraní, síly) pouze posilují stereotypy a obavy veřejnosti.²⁸

3.7.2 Systémové nedostatky v péči

Existuje diskontinuita v péči mezi vězením a svobodou. Vězni jsou často v kontaktu s odborníky uvnitř věznice, ale po propuštění tato síť mizí. Case manageři často

---

²⁶ RASZKOVÁ T. a kol. - *Cesta ke svobodě příprava odsouzených na propuštění z VTOS*. Institut pro kriminologii a sociální prevenci, Praha, 2025. ISBN 978-80-7338-211-7. s. 35-36.

²⁷ RASZKOVÁ T. a kol. - *Cesta ke svobodě příprava odsouzených na propuštění z VTOS*. Institut pro kriminologii a sociální prevenci, Praha, 2025. ISBN 978-80-7338-211-7. s. 28-30.

²⁸ RASZKOVÁ T. a kol. - *Cesta ke svobodě příprava odsouzených na propuštění z VTOS*. Institut pro kriminologii a sociální prevenci, Praha, 2025. ISBN 978-80-7338-211-7. s. 28-31.

čekají na iniciativu klienta, který však nemusí být schopen si o pomoc říct. Pro úspěšnou reintegraci je nezbytný model Offender Managementu, který by zajistil plynulý přechod a řešení individuálních potřeb (dluhy, závislosti, vztahy) ještě před propuštěním a kontinuálně po něm.²⁹

3.8 Klíčové faktory pro úspěšnou reintegraci a zmírnění sociálních dopadů

1. Materiální zajištění: Nezbytnost zajištění bydlení (azylové domy), dokladů a zaměstnání, kde hrají roli i nevládní organizace jako Charita ČR.
2. Odborná pomoc: Role sociálních kurátorů pro dospělé i mládež, kteří jsou pro propuštěné opěrným bodem v prvních fázích na svobodě.
3. Rodinné vazby: S odkazem na F. M. Dostojevského a moderní penologické trendy vyplývá, že zachování partnerských a rodinných vztahů je nejlepší šancí na reintegraci. Výkon trestu by měl být „citlivý k rodině“, protože izolace od blízkých vede k prohlubování sociální deprivace.³⁰

3.9 Penitenciární psychologie

Penitenciární psychologie, jakožto součást forenzní psychologie, hraje v penologii nezastupitelnou roli. Zaměřuje se na psychologické problémy spojené s procesem věznění, diagnostiku osobnosti odsouzených a metodiku výchovného působení. Mezi její hlavní úkoly patří posuzování adaptability vězňů, analýza sociální struktury uvnitř věznic a psychokorektivní působení s cílem minimalizovat negativní dopady uvěznění na lidskou psychiku.

Psychologická expertíza je klíčová i pro personální oblast, kde slouží k výběru vhodných zaměstnanců vězeňské služby a posuzování jejich psychické způsobilosti pro náročný výkon povolání.³¹

---

²⁹ RASZKOVÁ T. a kol. - *Cesta ke svobodě příprava odsouzených na propuštění z VTOS*. Institut pro kriminologii a sociální prevenci, Praha, 2025. ISBN 978-80-7338-211-7. s. 28-31.

³⁰ HÁLA, J. *Lexikon moderního vězeňství*. České Budějovice: Nakladatelství Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích, 2024. ISBN 978-80-7694-065-9. s.80-81.

³¹ VETEŠKA J. a FISCHER S. *Psychologie kriminálního chování*. Praha: Grada, 2020. ISBN 978-80-271-0731-5. s. 44-46.

3.10 Sociologie vězeňství a sociální práce

Sociologický pohled na penologii se soustředí na analýzu organizační struktury věznic a dynamiku skupinových vztahů, a to jak mezi vězni, tak ve vztahu k personálu. Zkoumá vznik kvaziformálních skupin a mechanismy předcházení hromadným nepokojům.

Na sociologii úzce navazuje sociální práce v penitenciární oblasti. Ta se vyvinula z původně administrativní pomoci do podoby odborné disciplíny, která se zaměřuje na rehabilitaci sociálních dovedností vězněných osob. Cílem je připravit odsouzeného na návrat do společnosti, zejména v rámci tzv. předpropuštěcích oddělení, a podpořit jeho samostatnost při řešení budoucích sociálních výzev.³²

---

³² VETEŠKA J. a FISCHER S. Psychologie kriminálního chování. Praha: Grada, 2020. ISBN 978-80-271-0731-5. s. 44-46.

4 Trest odnětí svobody

Trest odnětí svobody představuje nejpřísnější a zároveň univerzální sankci v systému trestního práva. Univerzálním je nazýván proto, že jej teoreticky umožňuje uložit každá skutková podstata dospělému pachateli.³³

Samotná realizace výkonu trestu odnětí svobody představuje komplexní proces, jehož hlavním nástrojem pro výchovné a korektivní působení na pachatele je celodenní systém aktivit, odborně nazývaný program zacházení. Moderní penologie, jak ji popisují Fischer a Škoda, nevidí smysl trestu pouze v izolaci, ale v propojení vězeňství s prevencí kriminality, vzdělávacím systémem a následnou postpenitenciární péčí. Cílem je vytvořit efektivní systém, který na jedné straně ochrání společnost před nebezpečnými pachateli, ale zároveň zajistí reintegraci odsouzených a sníží riziko jejich recidivy.³⁴

Podle ustanovení § 55 odst. 1 TZ je tento trest ukládán buď jako trest doživotní, nebo jako časově ohraničené odnětí svobody, přičemž horní hranice trestní sazby činí u dospělých pachatelů zpravidla 20 let.

Zásadním korektivem trestní represe je ustanovení § 55 odst. 2 TZ, které omezuje ukládání nepodmíněného trestu odnětí svobody u méně závažné kriminality. U pachatelů trestných činů, u nichž horní hranice trestní sazby odnětí svobody nepřevyšuje pět let (včetně činů nedbalostních), může soud uložit nepodmíněný trest pouze tehdy, pokud by s ohledem na osobu pachatele nebo závažnost činu uložení jiného trestu zjevně nevedlo k dosažení účelu trestu. Toto zákonné omezení reflektuje princip *ultima ratio*, kdy je nepodmíněná izolace pachatele chápána jako krajní prostředek nápravy, upřednostňující tam, kde je to možné, tresty alternativní.³⁵

4.1 Algoritmus výkonu trestu

Algoritmus výkonu trestu definuje proces vnitřní proměny odsouzeného vzorcem:

SVĚDOMÍ → VINA → POKÁNÍ

---

³³ KALVODOVÁ, V. Trest odnětí svobody a jeho výkon. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2016. ISBN 978-80-7552-163-7. s. 41-44.

³⁴ VETEŠKA J. a FISCHER S. Psychologie kriminálního chování. Praha: Grada, 2020. ISBN 978-80-271-0731-5. s. 124-126.

³⁵ § 55 odst. 2 zákona č. 40/2009 Sb., trestní zákoník.

Úspěšná resocializace vyžaduje postupné naplnění všech těchto fází.

Prvním krokem je aktivace svědomí, které u delikventů bývá potlačeno racionálními obrannými mechanismy, vulgarismy či užíváním drog. Uvěznění představuje šokovou situaci, která má tyto bariéry prolomit. Moderní penologie k tomuto účelu využívá ubytování v samostatných celách, jež podporují sebereflexi, avšak na rozdíl od historických modelů totální izolace dbá na zachování duševního zdraví vězňů.

Následuje fáze přijetí viny, která bývá v praxi nejnáročnější, neboť odsouzení mají tendenci svou odpovědnost popírat či bagatelizovat. Cílem odborného zacházení, využívajícího například principy realitní terapie Williama Glassera, je dovést vězně od formální lítosti ke skutečnému vnitřnímu převzetí odpovědnosti za následky trestného činu.

Závěrečnou fází je pokání, realizované ve dvou paralelních rovinách. První rovinou je *narovnání* (restorativní justice), zahrnující omluvu, mediaci a kompenzaci škod oběti. Druhou rovinou je *reintegrace*, tedy dlouhodobý proces znovuzačleňování jedince do společnosti, který začíná nástupem do výkonu trestu a pokračuje i po propuštění. Naplnění tohoto algoritmu transformuje odsouzeného z pasivního objektu vnějších zásahů na aktivní subjekt, který vědomě řídí svou cestu k nápravě.³⁶

4.2 Vývoj trestu odnětí svobody

Počátky humanizace vězeňství v českých zemích jsou spojeny s osvícenskými reformami Marie Terezie a Josefa II., které přinesly zákaz tortury a diferenciaci výkonu trestu na tři stupně (těžký žalář, tuhé a obyčejné vězení). V průběhu 19. století docházelo k postupnému zlepšování materiálních podmínek vězňů. Zásadní vliv měl v této době reformátor F. J. Řezáč, který odmítal pojetí trestu jako msty a prosazoval nápravu pachatelů skrze výchovu, vzdělání a zkoumání příčin kriminality.

Vznik samostatného Československa v roce 1918 znamenal období modernizace, kdy byl kladen důraz na hygienu, smysluplnou práci a kulturní vyžití odsouzených. Tento pozitivní trend však přerušila druhá světová válka a následný nástup komunistického režimu. Po roce 1948 se vězeňství stalo nástrojem politické represe a ekonomického vykořisťování, symbolizovaným tábory nucených prací a militarizací sboru.

---

³⁶ HÁLA, J. Lexikon moderního vězeňství. České Budějovice: Nakladatelství Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích, 2024. ISBN 978-80-7694-065-9. s.14-17.

Částečné uvolnění přinesla až 60. léta se zákonem č. 59/1965 Sb., který zrušil třídní diferenciaci vězňů a zavedl do praxe odborné pracovníky. Významnou roli sehrál Výzkumný ústav penologický pod vedením J. Čepeláka, který aplikoval vědecké metody. Jeho zrušení v roce 1980 však vedlo k další stagnaci oboru až do pádu režimu.

Po roce 1989 prošlo české vězeňství hloubkovou transformací zaměřenou na humanizaci, depolitizaci a demilitarizaci v souladu s mezinárodními úmluvami. I přes počáteční obtíže v 90. letech, spojené s nárůstem kriminality a nesystémovými změnami, se podařilo systém stabilizovat. Současné vězeňství tak stojí na dodržování práv vězněných osob a aplikaci moderních pedagogicko-psychologických metod, čímž se přiblížilo standardům vyspělých evropských zemí.³⁷

4.3 Druhy trestů

Základní rámec pro trestání v českém právním systému definuje ustanovení § 52 trestního zákoníku, které obsahuje taxativní výčet druhů trestů, jež může soud za spáchané delikty uložit. Tento katalog sankcí reflektuje moderní přístupy trestní politiky, neboť vedle tradičního odnětí svobody nabízí širokou škálu alternativ, jako jsou majetkové postihy, tresty omezující osobní svobodu nebo zákazy konkrétních činností. Mezi tyto alternativní tresty zákon řadí například domácí vězení, obecně prospěšné práce, peněžitý trest či propadnutí majetku nebo konkrétní věci. Specifickou skupinu tvoří zákazy, které mohou pachateli znemožnit výkon povolání, pobyt na určitém území, držení zvířat nebo účast na veřejných zakázkách a sportovních akcích. Zákon pamatuje i na morální a statusové postihy, kam spadá ztráta čestných titulů, vyznamenání či vojenských hodností, a v případě cizinců rovněž trest vyhoštění.³⁸

4.3.1 Trest domácího vězení

Představuje v českém právním řádu relativně nový prvek, zavedený s účinností od roku 2010. Jeho hlavní výhodou je ekonomická nenáročnost a možnost zachování sociálních i rodinných vazeb odsouzeného, což u klasického vězení není možné.³⁹

---

³⁷ SOCHŮREK, J. *Kapitoly z penologie. I. díl, Úvod do teorie trestu a trestání*. Liberec: Technická univerzita, 2007. ISBN 978-80-7372-203-6. s. 27-30.

³⁸ § 52 odst. 1 zákona č. 40/2009 Sb., trestní zákoník

³⁹ JELÍNEK, J. a kolektiv: *Trestní právo procesní. 7. vydání*. Praha: Leges, 2023. s. 431.

4.3.2 Trest obecně prospěšných prací

Založen na povinnosti odsouzeného vykonat bezplatnou práci v obecný prospěch ve svém volném čase. Z hlediska mezinárodních úmluv se nejedná o nucenou práci, ale o legální sankci, která slouží veřejným účelům, jako je údržba zeleně, úklid veřejných prostranství nebo pomoc v charitativních a státních institucích.⁴⁰

4.3.3 Trest propadnutí majetku

Z hlediska zásahu do majetkové sféry se jedná o nejpřísnější sankci, která představuje výjimečný průlom do ústavně zaručené ochrany vlastnictví. Vzhledem k vysoké intenzitě postihu je tento trest vyhrazen pouze pro pachatele zvláště závažných zločinů. Primárním účelem je postihnout ty případy, kde byl hlavním motivem trestné činnosti zisk, ačkoliv prokázání zjištěného motivu není striktní podmínkou pro uložení trestu.⁴¹

4.4 Vězeňství

Vězeňství lze definovat jako komplexní systém specializovaných institucí a mechanismů, jejichž prostřednictvím stát realizuje výkon vazby a výkon trestu odnětí svobody. Tento systém se vnitřně člení podle primárního účelu na vazební věznice, určené pro osoby v procesním postavení obviněných, a věznice pro výkon trestu, v nichž jsou umístěováni pravomocně odsouzení pachatelé. V rámci české vězeňské soustavy dochází k častému prolínání těchto funkcí, kdy jsou v jednom objektu zřízena oddělení pro oba typy detence, což zvyšuje operabilitu celého systému.⁴²

4.5 Vězeňská služba

Vězeňská služba České republiky (VS ČR) představuje ozbrojený sbor v rámci resortu Ministerstva spravedlnosti, který zajišťuje výkon vazby, trestu odnětí svobody a zabezpečovací detence, přičemž její kompetence jsou pevně ukotveny v zákoně č. 555/1992 Sb. Působnost sboru se neomezuje pouze na věznice, ale zahrnuje i bezpečnost v budovách soudů a státních zastupitelství. Celá struktura je vysoce centralizovaná, řízená

---

⁴⁰ JELÍNEK, J. a kolektiv: *Trestní právo procesní*. 7. vydání. Praha: Leges, 2023. s. 435.

⁴¹ JELÍNEK, J. a kolektiv: *Trestní právo procesní*. 7. vydání. Praha: Leges, 2023. s. 431-437.

⁴² HÁLA J. *Bolest a naděje vězení*. Praha: Triton, 2007. ISBN 978-80-7387-013-3. s.104.

generálním ředitelem a opírá se o tři pilíře: vězeňskou stráž, justiční stráž a správní i odborné pracovníky.⁴³

Právě tyto odborní pracovníci se podílejí na penitenciární činnosti, která zahrnuje i reakce na potřebu podpory rodin odsouzených. Příkladem je program Pappa, inspirovaný norskou praxí a zaměřený na posílení otcovské role. Existuje zde však rozdíl v realizaci: zatímco v Norsku probíhají návštěvy v reálných podmínkách (samostatné chaty s možností vaření), v ČR se zatím uplatňuje spíše teoretická část zaměřená na rodičovské kompetence.⁴⁴

Efektivita těchto odborných činností je ovšem ovlivněna limity personální a funkční struktury sboru. Přestože VS ČR disponuje specializovanými útvary, jako je Akademie VS pro vzdělávání personálu, v praxi dochází k zásadnímu přetížení psychologů a sociálních pracovníků. Ti pak řeší problémy pouze operativně a postrádají kapacitu pro dlouhodobou a systematickou práci s celým rodinným systémem.⁴⁵

Terapeutická práce navíc naráží na společenské bariéry, kdy rodiny mohou terapii ve vězení vnímat stigmatizujícím způsobem. Intervence zaměřené na rodinu navíc často nefungují jako samostatná metoda, ale jsou integrovány do širších programů na snižování rizik, jako je kognitivně-behaviorální terapie nebo program „Zuřivec“. Naplňování cílů trestní justice tak vyžaduje úzkou kooperaci VS ČR s Policií ČR a dalšími institucemi pro zajištění vnitřní bezpečnosti státu.⁴⁶

4.6 Typologie věznic

Základním principem českého vězeňství je diferenciací výkonu trestu, která má zajistit bezpečnost společnosti i samotných odsouzených a zároveň vytvořit podmínky pro účinnou resocializaci. Podle ustanovení § 56 trestního zákoníku se nepodmíněný trest

---

⁴³ HÁLA, J. *Lexikon moderního vězeňství*. České Budějovice: Nakladatelství Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích, 2024. ISBN 978-80-7694-065-9. s. 99.

⁴⁴ BOUKALOVÁ, H. a HÁKOVÁ, L. a RASZKOVÁ, T. a ZHRIVALOVÁ, P. *Za zavřenými dveřmi: jak uvěznění ovlivňuje rodiny*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2025. ISBN 978-80-7338-213-1. s. 22.

⁴⁵ HÁLA, J. *Lexikon moderního vězeňství*. České Budějovice: Nakladatelství Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích, 2024. ISBN 978-80-7694-065-9. s. 99.

⁴⁶ BOUKALOVÁ, H. a HÁKOVÁ, L. a RASZKOVÁ, T. a ZHRIVALOVÁ, P. *Za zavřenými dveřmi: jak uvěznění ovlivňuje rodiny*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2025. ISBN 978-80-7338-213-1. s. 23-24.

odnětí svobody vykonává ve dvou základních typech věznic. Věznice s ostrahou a věznice se zvýšenou ostrahou.

Zatímco věznice s ostrahou představuje standardní režim pro většinu pachatelů, do věznice se zvýšenou ostrahou jsou odsouzení zařazováni na základě specifických, zákonem definovaných kritérií, která reflektují vyšší míru nebezpečnosti pachatele nebo závažnost spáchané trestné činnosti. Do přísnějšího typu věznice, tedy se zvýšenou ostrahou, soud zpravidla zařazuje osoby, jimž byl uložen výjimečný trest, nebo pachatele, kteří se dopustili trestného činu ve prospěch organizované zločinecké skupiny. Toto opatření se dále vztahuje na pachatele zvláště závažných zločinů, u nichž délka uloženého trestu činí nejméně osm let, a rovněž na osoby, které se v posledních pěti letech pokusily o útěk z vazby, výkonu trestu nebo zabezpečovací detence. Ve všech ostatních případech, kdy nejsou splněny tyto zákonné podmínky pro zvýšenou ostrahu, jsou odsouzení primárně směřováni do věznic s ostrahou.⁴⁷

Vazební věznice tvoří specifickou součást vězeňského systému určenou pro zajištění osob, u nichž byl v rámci trestního řízení nařízen výkon vazby. Hlavním účelem těchto zařízení je omezení osobní svobody obviněných osob tak, aby bylo zabráněno maření vyšetřování nebo pokračování v trestné činnosti. Typickým znakem vazebních věznic je vysoká frekvence interakcí vězňených osob s orgány činnými v trestním řízení, obhájci a rodinnými příslušníky. Stejně jako v případě věznic pro výkon trestu, i vazební věznice mohou disponovat odděleními určenými pro odpykávání trestu odnětí svobody, což zvyšuje operativní využití jejich ubytovacích kapacit.⁴⁸

4.6.1 Vězeňské klima

Vězeňské prostředí představuje specifický prostor, kde se střetává primární účel trestu – izolace nebezpečných jedinců – se snahou o jejich nápravu a snížení rizik budoucí kriminální recidivy. Kvalita tohoto prostředí, souhrnně označovaná jako vězeňské klima, není tvořena pouze architektonickým uspořádáním či materiálním vybavením, ale především dynamikou sociálních interakcí. Fyzické aspekty, jako jsou míra soukromí, přístup k přírodě, osvětlení nebo řešení problému přeplněnosti, mají přímý vliv na hladinu stresu odsouzených a jejich motivaci k zapojení do terapeutických programů.

---

⁴⁷ § 56 odst. 2 zákona č. 40/2009 Sb., trestní zákoník.

⁴⁸ HÁLA J. *Úvod do teorie vězeňství. České Budějovice: Vysoká škola evropských a regionálních studií o.p.s., 2006. ISBN 80-86708-30-6. s. 46-49)*

Klíčovým prvkem sociálního klimatu jsou vztahy mezi vězňenými osobami a zaměstnanci věznic. Personál v tomto systému figuruje jako vykonavatel moci („strážce klíčů“), který rozhoduje o přístupu k výsadám či disciplinárním trestům. Zásadním konceptem pro udržení pořádku a psychické stability je tzv. procedurální spravedlnost. Ta spočívá v přesvědčení, že s jednotlivcem je zacházeno důstojně, bez předsudků a na základě jasně definovaných pravidel, nikoliv pod vlivem emocí či osobní antipatie.

Pokud odsouzení vnímají procesy v instituci jako legitimní a spravedlivé, dochází ke zlepšení jejich duševního zdraví a prokazatelnému poklesu kázeňských přestupků. Naopak ponižující zacházení nebo dehumanizace (např. používání pejorativního označení „mukl“) prohlubuje odcizení a ztěžuje budoucí návrat do společnosti. Pro efektivní fungování systému je proto nezbytné eliminovat dichotomii mezi uniformovanými složkami zajišťujícími bezpečnost a odbornými pracovníky zaměřenými na rehabilitaci.

Vězeňský systém se v praxi často potýká s kolizí mezi požadavky na striktní disciplínu a potřebou vytvořit prostor pro nácvik odpovědnosti a svobody. Přílišná restrikce a nedostatek smysluplných aktivit vedou k frustraci nejen na straně vězňů, ale i u personálu, což se projevuje vysokou fluktuací zaměstnanců a rizikem jejich vyhoření. Bezpečí by nemělo být chápáno pouze jako fyzická ochrana, ale také jako psychosociální stabilita pracovního prostředí, kde se zaměstnanci mohou opřít o podporu vedení a jasně definované kompetence.⁴⁹

4.6.2 Statistický vývoj vězeňské populace

Kvantitativní pohled na problematiku dokládají statistické ukazatele vývoje vězeňské populace, které odrážejí dynamiku trestní politiky. Dle historických dat lze sledovat setrvalý nárůst počtu odsouzených od roku 2003, který dosáhl vrcholu v roce 2011 s více než 20 tisíci odsouzenými, následovaný výrazným poklesem v roce 2013 v důsledku amnestie. Novější statistiky Vězeňské služby z let 2014 až 2024 ukazují opětovný nárůst a následnou stabilizaci celkového počtu vězňených osob kolem hranice 19 tisíc. (Statistické ročenky vězeňské služby ČR) Stabilní vysoký počet vězňených osob

---

⁴⁹ RASZKOVÁ T. a kol. - *Cesta ke svobodě příprava odsouzených na propuštění z VTOS*. Institut pro kriminologii a sociální prevenci, Praha, 2025. ISBN 978-80-7338-211-7. s. 15-18.

v kombinaci s výše zmíněnou vysokou mírou recidivy naznačuje přetrvávající problémy v oblasti efektivní nápravy a sociální reintegrace odsouzených.⁵⁰

Tabulka 1- Vývoj stavu obviněných a odsouzených ve VOTS (2003-2014)⁵¹ – vlastní zpracování

Rok	Obvinění	Odsouzení	Celkem
2003	3409	13 868	17 277
2004	3269	15 074	18 343
2005	2860	16 077	18 937
2006	2399	16 179	18 578
2007	2254	16 647	18 901
2008	2402	18 100	20 502
2009	2360	19 374	21 734
2010	2443	19 449	21 892
2011	2613	20 541	23 154
2012	2183	20 429	22 612
2013	2308	14 301	16 609
2014	2185	16 433	18 618

Tabulka 2- Vývoj stavu obviněných a odsouzených ve VOTS (2014-2024)⁵² - vlastní zpracování

Rok	Obvinění	Odsouzení	Celkem
2015	1960	18 850	20 810
2016	1907	20 501	22 408
2017	1809	20 271	22 080
2018	1816	19 677	21 493
2019	1798	19 155	20 953
2020	1570	17 612	19 182
2021	1392	17 243	18 635
2022	1438	17 498	18 936
2023	1566	17 889	19 455
2024	1596	17 719	19 315

4.7 Programy zacházení

Základním nástrojem pro eliminaci rizik recidivy a pedagogické působení na odsouzené je program zacházení. Jeho tvorba vychází z komplexní diagnostiky rizik a potřeb odsouzeného, k čemuž Vězeňská služba ČR využívá nástroj SARPO (Souhrnná analýza rizik a potřeb odsouzených). Na základě míry rizika a potřeb jsou odsouzení

⁵⁰ MAREŠOVÁ, A. a BIEDERMANOVÁ, E. a ROZUM, J. a TAMCHYNA, M. a ZHRÍVALOVÁ P. *Výkon nepodmíněného trestu odnětí svobody – kriminologická analýza*. Institut pro kriminologii a sociální prevenci, Praha, 2016. ISBN 978-80-7338-157-8. s. 34.

⁵¹ MAREŠOVÁ, A. a BIEDERMANOVÁ, E. a ROZUM, J. a TAMCHYNA, M. a ZHRÍVALOVÁ P. *Výkon nepodmíněného trestu odnětí svobody – kriminologická analýza*. Institut pro kriminologii a sociální prevenci, Praha, 2016. ISBN 978-80-7338-157-8. s. 34.

⁵² VĚZEŇSKÁ SLUŽBA ČESKÉ REPUBLIKY. Statistické ročenky Vězeňské služby. Vs.gov.cz [online]. © 2026 [cit. 2024-03-09]. Dostupné z <https://www.vs.gov.cz/sekce/statisticke-rocenky-vezenske-sluzby>.

zařazování do programů s různou intenzitou – od minimálního přes standardní až po speciální zacházení pro vysoce rizikové jedince.

V praxi jsou stále častěji využívány standardizované programy, které mají přesně definovaný obsah a cílovou skupinu. Příkladem může být program 3Z (Zastav se, Zamysli se, Změň se) pro multirecidivisty, programy GREPP zaměřené na pachatele sexuálního násilí, nebo program PARDON pro pachatele dopravních nehod. Úspěšnost těchto intervencí je pravidelně vyhodnocována a je podmínkou pro případné přeřazení do mírnějšího typu věznice.⁵³

4.7.1 Pracovní aktivity

Pracovní činnost je v penitenciární praxi chápána jako jeden z hlavních resocializačních prostředků. Nejedná se pouze o zaměstnávání či zajištění chodu věznice, ale i o formy pracovní terapie vedené odborníky. Práce má nezastupitelný význam pro získání či udržení pracovních návyků, eliminaci nudy a stresu a umožňuje odsouzeným řešit jejich finanční závazky, čímž podporuje odpovědnost. V souladu s evropskými standardy nesmí být práce využívána jako trest, nýbrž jako pozitivní prvek režimu blížíící se podmínkám na svobodě.⁵⁴

4.7.2 Vzdělávací aktivity

Vzdělávání je postaveno na roveň zaměstnání a jeho cílem je zvýšení uplatnitelnosti na trhu práce i celková kultivace osobnosti. Vězeňská služba ČR zajišťuje výuku prostřednictvím vlastního středního odborného učiliště, které umožňuje získání výučního listu bez označení místa výkonu trestu, což brání stigmatizaci. Nabídka zahrnuje kurzy od funkční gramotnosti až po distanční vysokoškolské studium, přičemž výzkumy potvrzují, že zvýšení kvalifikace přímo koreluje se snížením pravděpodobnosti recidivy.⁵⁵

4.7.3 Sociálněvýchovné aktivity

Tato oblast se zaměřuje na cílenou korekci chování a osobnostních rysů odsouzených prostřednictvím odborných intervencí psychologů a speciálních pedagogů.

---

⁵³ VETEŠKA J. a FISCHER S. Psychologie kriminálního chování. Praha: Grada, 2020. ISBN 978-80-271-0731-5. s. 130-136.

⁵⁴ VETEŠKA J. a FISCHER S. Psychologie kriminálního chování. Praha: Grada, 2020. ISBN 978-80-271-0731-5. s. 137.

⁵⁵ VETEŠKA J. a FISCHER S. Psychologie kriminálního chování. Praha: Grada, 2020. ISBN 978-80-271-0731-5. s. 138.

Mezi klíčové metody patří sociálně-psychologický výcvik, individuální poradenství a různé formy terapií (arteterapie, muzikoterapie), které pomáhají zvládat agresivitu a zátěžové situace. Nedílnou součástí je i sociálněprávní poradenství připravující jedince na praktický život po propuštění, například formou nácviku jednání s úřady či hledání zaměstnání.⁵⁶

4.7.4 Zájmové aktivity

Smysluplné trávení volného času slouží jako prevence proti negativním vlivům vězeňské subkultury a nudě. Aktivity jsou realizovány formou zájmových kroužků či sportu, který efektivně snižuje vnitřní napětí a transformuje agresivitu do společensky přijatelné soutěživosti. Legislativa rovněž garantuje přístup ke kulturním potřebám, včetně využívání vězeňské knihovny a denního tisku, což napomáhá udržovat mentální aktivitu a kontakt s děním mimo věznici.⁵⁷

4.7.5 Utváření vnějších vztahů

Udržení sociálních vazeb, zejména s rodinou, je kritickým faktorem pro úspěšnou reintegraci a prevenci izolace. Program zacházení proto podporuje kontakt s blízkými a ve vybraných případech umožňuje i tzv. extramurální aktivity mimo věznici, které slouží jako test připravenosti na svobodu. Moderní přístupy v této oblasti zahrnují i prvky restorativní justice, směřující k narovnání vztahů a odpovědnosti vůči obětem trestných činů prostřednictvím mediace.⁵⁸

4.8 Delikvence

Pojem delikvence představuje širokou kategorii lidského jednání, které je společensky hodnoceno jako nepřijatelné, nebezpečné a vykazující zřetelný protispolečenský dopad. V širším slova smyslu se jedná o neschopnost jedince adaptovat se na legislativní a sociální normy daného státu, přičemž toto selhání je následně sankcionováno. Delikvence není omezena pouze na trestněprávní rovinu; zahrnuje i sociální aspekty, kde může být nahlížena jako symptom neschopnosti dosáhnout společensky akceptovatelné seberealizace. Je důležité rozlišovat mezi činy, které

---

⁵⁶ VETEŠKA J. a FISCHER S. Psychologie kriminálního chování. Praha: Grada, 2020. ISBN 978-80-271-0731-5. s. 143.

⁵⁷ VETEŠKA J. a FISCHER S. Psychologie kriminálního chování. Praha: Grada, 2020. ISBN 978-80-271-0731-5. s. 144.

⁵⁸ VETEŠKA J. a FISCHER S. Psychologie kriminálního chování. Praha: Grada, 2020. ISBN 978-80-271-0731-5. s. 145.

vyžadují represivní přístup, a stavy, jako je například drogová závislost, kde je primární terapeutický a léčebný proces.

4.9 Kriminalita

Kriminalita je v porovnání s delikvencí pojmem užším a specificky vázaným na porušování norem definovaných trestním zákoníkem. Zatímco delikvence se vztahuje i na děti a mladistvé, u nichž nelze vždy hovořit o plné trestní odpovědnosti, kriminalita označuje souhrn trestných činů v konkrétní společnosti a čase (str. 28, 30). Český právní řád (zákon č. 40/2009 Sb.) dělí tyto skutky na přečiny, zahrnující nedbalostní činy a úmyslné trestné činy s horní hranicí sazby do pěti let, a zločiny, které představují závažnější formy deliktního jednání.⁵⁹

---

⁵⁹ VETEŠKA J. a FISCHER S. Psychologie kriminálního chování. Praha: Grada, 2020. ISBN 978-80-271-0731-5. s. 27-28.

5 Sociální následky výkonu trestu odnětí svobody

Významnou částí sociálních následků je fenomén sekundární penalizace, který dopadá na děti a partnery vězňených osob. Statistiky ukazují, že v Evropské unii žije přibližně 800 000 dětí oddělených od rodiče z důvodu uvěznění. Tyto rodiny čelí stigmatizaci, sociální izolaci a finančnímu propadu, což lze metaforicky označit za „vykoupení tajemné viny bolestí a prací“. Pro děti představuje tato situace silné psychické trauma, které může vést k rozvoji poruch chování či zhoršení prospěchu. Doporučuje se proto volit cestu pravdy přiměřené věku dítěte, aby se předešlo hlubším psychickým problémům a ztrátě důvěry.

Udržení funkčních vztahů během výkonu trestu je klíčové pro prevenci recidivy, avšak naráží na bariéry vězeňského prostředí. Komunikace na dálku nemůže plnohodnotně nahradit osobní kontakt a samotná návštěva ve vězení je často stresující událostí, mimo jiné kvůli represivní architektuře věznic.⁶⁰

5.1 Problematika recidivy a neefektivnost krátkodobých trestů

S otázkou efektivity resocializace a sociálních následků trestu úzce souvisí rozlišování recidivy na trestněprávní a penologickou. Zatímco trestněprávní recidiva označuje nové spáchání činu po odsouzení, penologická (penitenciární) recidiva sleduje opakovaný nástup téže osoby do výkonu trestu. Dostupné statistiky poukazují na alarmující trend nárůstu podílu osob s předchozí vězeňskou zkušeností, který po přijetí nového trestního zákoníku dosáhl v roce 2013 až 70 %. Tento fakt naznačuje, že vězeňští recidivisté tvoří rozhodující část populace ve výkonu trestu. Kritika směřuje zejména ke krátkodobým trestům, které jsou často považovány za neefektivní, neboť neposkytují dostatečný časový prostor pro úspěšnou převýchovu pachatele, avšak doba jejich trvání je dostatečně dlouhá na to, aby na odsouzeného negativně působily vlivy vězeňského prostředí. Individuální vnímání újmy způsobené uvězněním se liší v závislosti na osobnosti odsouzeného, přičemž i krátkodobý pobyt za mřížemi může způsobit citelné obtíže a paradoxně upevnit kriminální návyky.⁶¹

---

⁶⁰ HÁLA, J. *Lexikon moderního vězeňství*. České Budějovice: Nakladatelství Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích, 2024. ISBN 978-80-7694-065-9. s. 106-108.

⁶¹ MAREŠOVÁ, A. a BIEDERMANOVÁ, E. a ROZUM, J. a TAMCHYNA, M. a ZHRÍVALOVÁ P. *Výkon nepodmíněného trestu odnětí svobody – kriminologická analýza*. Institut pro kriminologii a sociální prevenci, Praha, 2016. ISBN 978-80-7338-157-8. s. 15.

5.2 Dopady uvěznění a sociální stigma

Problematiku uvěznění nelze vnímat izolovaně, ale v kontextu širších faktorů, které zahrnují demografické charakteristiky, kumulativní znevýhodnění (např. chudoba, závislosti), fungování institucí a sociopolitické vlivy, včetně stigmatizace. Udržování funkčních rodinných vazeb je považováno za jeden z nejdůležitějších faktorů pro úspěšnou integraci odsouzeného a snížení rizika recidivy. Přesto statistiky ukazují, že stabilní zázemí má jen zlomek vězňených osob – zhruba 9 % žije v manželství. Pobyt ve vězení rodinné vztahy drasticky oslabuje, což často vede k jejich úplnému rozpadu.⁶²

Uvěznění představuje chronickou zátěž, která má devastující vliv na děti. Mezi následky patří zhoršený školní prospěch, absence, problémy s chováním a vyšší riziko duševních potíží či užívání návykových látek. Rizikovým faktorem je i mezigenerační přenos kriminality, kdy děti uvězňených rodičů mají v dospělosti výrazně vyšší pravděpodobnost konfliktu se zákonem. Negativní dopady dopadají i na druhou pečující osobu (nejčastěji matku), jejíž zvýšený stres a finanční tíseň mohou vést ke zhoršení kvality rodičovství.

V některých případech může pečující osoba bránit kontaktu dítěte s uvězňeným rodičem, ať už z finančních důvodů, nebo snahy uchránit dítě před vězeňským prostředím. Samotné uvěznění má dopad i na partnerské vztahy – snižuje pravděpodobnost uzavření sňatku a po propuštění činí stigmatizace jedince méně atraktivním partnerem. Dochází k posunu rolí, kdy žena přebírá funkci hlavy rodiny. Adaptace na vězení navíc nutí odsouzeného nasadit tzv. masku emoční kontroly a oploštělosti, což následně brání navázání zdravé intimity.

Je však nutné dodat, že vliv vazeb není vždy jen pozitivní. V případech, kdy byl odsouzený násilníkem, sexuálním agresorem nebo závislým, může jeho uvěznění přinést rodině úlevu a zastavení páchání zla.⁶³

5.2.1 Sociální izolace a narušení interpersonálních vazeb

Jedním z nejzávažnějších sociálních následků uvěznění je zpretrhání vazeb s vnějším světem. Vězení funguje jako bariéra, která neumožňuje plnohodnotné udržování

---

⁶² MARTINEK M. *Duchovní služba ve věznicích*. Praha: Česká biblická společnost, 2022. ISBN 978-80-7545-122-4. s. 140.

⁶³ BOUKALOVÁ, H. a HÁKOVÁ, L. a RASZKOVÁ, T. a ZHRŮVALOVÁ, P. *Za zavřenými dveřmi: jak uvěznění ovlivňuje rodiny*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2025. ISBN 978-80-7338-213-1. s. 4-7.

rodinných rolí (otec, manžel, syn). Omezený kontakt v podobě striktně vymezených návštěv v umělém prostředí věznice často vede k odcizení. Pro odsouzeného to znamená ztrátu sociálního kapitálu, což vnímá jako druhý, neformální trest, který svou intenzitou často převyšuje samotné omezení pohybu.⁶⁴

Z pohledu nevládních organizací má uvěznění nejen okamžitý, ale i dlouhodobý dopad. Rodina se o trestné činnosti často dozvídá až v momentě zatčení, což vyvolává šok a ambivalentní pocity. Dochází k fenoménu, kdy odsouzený ve vězení „ustrne“, zatímco rodina se venku dále vyvíjí, což po propuštění vede k vzájemnému nepochopení. Vězeňští experti (speciální pedagogové, sociální pracovníci) označují vztahové problémy v rodině za velmi častý jev, přičemž oblast vnějších vztahů považují za druhou nejdůležitější pro snížení recidivy (hned po práci). Přesto se domnívají, že tuto zátěž mohou ovlivnit jen minimálně. Častým důsledkem uvěznění je rozpad rodin, ztráta důvěry, dluhové spirály a v některých případech i kriminalita v rámci rodiny samotné. Odborníci také vnímají problematiku stigmatizace dětí. Zatímco část respondentů (cca třetina) se domnívá, že se problém týká jen menší části odsouzených, jiná skupina vězňů bere pobyt ve vězení jako „normální“ součást života, kterou znají ze svého dětství, a stigmatizaci svých dětí si neuvědomují.⁶⁵

5.2.2 Praktické aspekty kontaktu s rodinou a bariéry

Kontakt s rodinou naráží na řadu psychologických i systémových bariér. Odsouzení často prožívají stud a pocity viny, které vedou k tomu, že se uzavrou a přestanou s rodinou komunikovat, aby ji „nestresovali“.

Ze strany systému je problematické, že návštěvy jsou často vnímány jako motivační prvek (odměna za chování), nikoliv jako základní právo a psychosociální potřeba nutná pro udržení vazeb. Prostředí návštěvních místností bývá pro děti nevhodné (hluk, nedostatek soukromí), ačkoliv se situace postupně zlepšuje budováním dětských koutků. V některých věznicích existují snahy o vytvoření přívětivějšího prostředí (např. venkovní posezení, grilování v Bělušicích), ale často jde o individuální iniciativu personálu .

---

⁶⁴ DIRGA, L. *Humanizace českého vězeňství očima jeho aktérů*. Plzeň: Západočeská univerzita, 2020. ISBN 978-80-261-0848-1 s. 110-112.

⁶⁵ ⁶⁵ BOUKALOVÁ, H. a HÁKOVÁ, L. a RASZKOVÁ, T. a ZHŘIVALOVÁ, P. *Za zavřenými dveřmi: jak uvěznění ovlivňuje rodiny*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2025. ISBN 978-80-7338-213-1. s. 10-13.

Rodiny by uvítaly flexibilnější časy návštěv, umístění odsouzeného blíže k domovu a větší informovanost v době nástupu do trestu, který je pro ně obdobím chaosu a nejistoty. Zmíněna je i potřeba instituce (např. ombudsmana), která by hájila práva dětí vězněných rodičů. Alternativou se staly online návštěvy (např. Skype), jejichž rozvoj urychlila pandemie covid-19. Ty umožňují odsouzenému vidět domácí prostředí a zapojit se do života rodiny, například čtením pohádek na dobrou noc.⁶⁶

5.3 Úvod do problematiky programů zacházení

V kontextu psychických a sociálních problémů spojených s uvězněním hrají klíčovou roli tzv. programy zacházení. Ty mají oporu v zákoně o výkonu trestu odnětí svobody a jejich primárním cílem je minimalizace negativních dopadů izolace na osobnost odsouzeného a podpora takových postojů, které umožní jeho návrat do společnosti. Drtivá většina vězeňské populace se vrací na svobodu, proto je nezbytné zaměřit se na resocializaci již během výkonu trestu. Z psychologického hlediska je důležitý diferencovaný přístup, kdy je program sestavován ve spolupráci s odsouzeným (pokud trest trvá déle než 3 měsíce), což podporuje jeho aktivní účast a převzetí odpovědnosti za vlastní nápravu.⁶⁷

5.3.1 Pracovní aktivity

Práce je vnímána jako jeden z nejdůležitějších nástrojů pro udržení psychické stability a sociálních návyků. Smysluplná a organizovaná práce v podmínkách blízcích se civilnímu životu pomáhá rozvíjet osobnost odsouzeného a uspokojovat jeho lidské potřeby, které by v pasivitě vězeňského prostředí jinak degradovaly. Z ekonomicko-sociálního pohledu umožňuje zaměstnávání odsouzených hradit dluhy, výživné či náklady na výkon trestu, což zmírňuje sociální problémy po propuštění. V praxi jsou vězni zaměstnáváni jak vnitřní režií věznic, tak soukromými subjekty, přičemž důraz je kladen na výchovnou složku práce a udržení schopnosti se v budoucnu uživit.⁶⁸

---

⁶⁶ BOUKALOVÁ, H. a HÁKOVÁ, L. a RASZKOVÁ, T. a ZHRIVALOVÁ, P. *Za zavřenými dveřmi: jak uvěznění ovlivňuje rodiny*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2025. ISBN 978-80-7338-213-1. s. 15-18.

⁶⁷ BIEDERMANOVÁ, E. a PETRAS, M. *Možnosti a problémy resocializace vězňů, účinnost programů zacházení*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2011. ISBN 978-80-7338-115-8. s. 15.

⁶⁸ BIEDERMANOVÁ, E. a PETRAS, M. *Možnosti a problémy resocializace vězňů, účinnost programů zacházení*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2011. ISBN 978-80-7338-115-8. s. 16.

5.3.2 Vzdělávací aktivity

Vzdělávání ve vězení reaguje na častý sociální hendikep odsouzených, kterým je nízká úroveň dosaženého vzdělání či negramotnost. Zatímco v minulosti byl kladen důraz na obecnou gramotnost, novější poznatky ukazují, že pro úspěšnou reintegraci a prevenci recidivy je efektivnější odborné vzdělávání a rekvalifikace. I když právo na vzdělání není ve výkonu trestu explicitně nárokovatelné stejnou měrou jako na svobodě, mezinárodní doporučení (Rada Evropy) apelují na to, aby mělo vzdělávání stejný status jako práce a bylo integrováno do veřejného systému. To má zabránit sociální stigmatizaci a umožnit plynulé pokračování ve studiu po propuštění. V českém prostředí probíhá výuka od kurzů základního vzdělání až po spolupráci s vysokými školami, např. Masarykovou univerzitou.⁶⁹

5.3.3 Speciální výchovné aktivity a specializovaná oddělení

Pro odsouzené se specifickými psychickými či osobnostními problémy, které nelze řešit běžnými postupy, jsou určeny speciální výchovné aktivity. Tyto programy zahrnují sociálně-právní poradenství, tréninky zvládání agresivity a různé formy terapií (psychoterapie, arteterapie). Cílem je snížit nebezpečnost pachatele a riziko recidivy. Významnou roli hrají specializovaná oddělení, která se zaměřují na odsouzené s mentální retardací, duševními poruchami nebo závislostmi. Například u osob s mentální retardací je cílem zabránit zhoršování jejich psychického stavu a ochránit je před zneužíváním ostatními vězni. U závislých jedinců (alkohol, gamblerství) se pak režimová léčba soustředí na nácvik dovedností potřebných pro abstinenci a změnu životního stylu, k čemuž se využívají i techniky jako muzikoterapie.

5.3.4 Zájmové aktivity

Trávení volného času je kritickým faktorem v procesu resocializace. Pasivní trávení času, nuda a absence zájmů jsou významnými kriminogenními faktory. Zájmové aktivity (sportovní, kulturní, manuální) mají za úkol nejen vyplnit čas ve vězení a udržet psychickou kondici, ale především naučit odsouzené aktivnímu a smysluplnému trávení volna, což je klíčová dovednost pro život na svobodě. Navzdory prostorovým a

---

⁶⁹ BIEDERMANOVÁ, E. a PETRAS, M. *Možnosti a problémy resocializace vězňů, účinnost programů zacházení*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2011. ISBN 978-80-7338-115-8. s. 19.

personálním limitům věznic je tato složka nezbytná pro ochranu duševního zdraví uvězněných.⁷⁰

5.3.5 Dovednosti sociální interakce

V rámci přípravy na propuštění je nezbytné řešit deficity v sociální interakci, které mohou vést k selhání na trhu práce nebo v osobních vztazích. Skupinové terapie se zaměřují na identifikaci problémů (např. neschopnost komunikace s neznámými lidmi, neschopnost omluvy) a stanovování konkrétních cílů pomocí metody SMART (specifické, měřitelné, dosažitelné, realistické a časově ohraničené). Důležitou součástí je také nácvik asertivity a zvládání tlaku vrstevníků či sociální skupiny, což má odsouzeným pomoci čelit rizikovým situacím po návratu do společnosti.⁷¹

5.4 Formování náhradních sociálních struktur (vězeňská subkultura)

V důsledku izolace od běžné společnosti si vězni vytvářejí vlastní sociální systém s přísnou hierarchií a normami, které jsou často v přímém rozporu s hodnotami majoritní společnosti. Sociálním následkem je zde přijetí kriminální identity jako obranného mechanismu. Čím déle jedinec v tomto prostředí setrvává, tím více se upevňují jeho vazby na kriminální subkulturu, což zpětně ztěžuje jeho budoucí reintegraci a zvyšuje riziko recidivy.⁷²

5.5 Proces stigmatizace a překážky v sociální reintegraci

Následky výkonu trestu nekončí dnem propuštění, ale pokračují ve formě „nálepkování“ (labeling). Společnost na bývalého trestance pohlíží s nedůvěrou, což se projevuje především na trhu práce a v omezení přístupu k legálním zdrojům obživy. Toto sociální vyloučení vytváří začarovaný kruh, kdy je jedinec pod tlakem okolností a nedostatku sociální opory nucen vyhledat pomoc v kriminálních komunitách, které jako jediné nabízejí pocit sounáležitosti.⁷³

---

⁷⁰ BIEDERMANOVÁ, E. a PETRAS, M. *Možnosti a problémy resocializace vězňů, účinnost programů zacházení*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2011. ISBN 978-80-7338-115-8. s. 24-27.

⁷¹ BIEDERMANOVÁ, E. a PETRAS, M. *Možnosti a problémy resocializace vězňů, účinnost programů zacházení*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2011. ISBN 978-80-7338-115-8. s. 47.

⁷² DIRGA, L. *Humanizace českého vězeňství očima jeho aktérů*. Plzeň: Západočeská univerzita, 2020. ISBN 978-80-261-0848-1 s. 31.

⁷³ DIRGA, L. *Humanizace českého vězeňství očima jeho aktérů*. Plzeň: Západočeská univerzita, 2020. ISBN 978-80-261-0848-1 s. 57-58.

Klíčovou součástí těchto programů je prevence recidivy. Těžiště spočívá na samotném pachateli, který se učí rozpoznávat tzv. cyklus recidivy – sled kritických momentů od pocitu osamocení a vnitřní zmatenosti, přes fantazijní produkce a plánování, až po samotný čin. Pachatel se učí identifikovat varovné příznaky (např. pedofilní sny či myšlenky) nikoliv jako selhání, ale jako signál k včasné aktivaci naučených strategií zvládnutí. Cílem je přerušit tento cyklus dříve, než dojde ke ztrátě sebekontroly.⁷⁴

---

⁷⁴ ČÍRTKOVÁ, L. *Forezní psychologie*. Plzeň: Aleš Čeněk, s.r.o., 2004. ISBN 80-86473-86-4. s.109-110

6 Psychické následky výkonu trestu odnětí svobody

6.1 Deprivace a frustrace základních potřeb

Psychický stav vězňených osob je negativně ovlivňován souborem deprivací, které Sykes definuje jako „bolesti věznění“. Nejde jen o fyzické omezení svobody, ale o hluboký pocit ohrožení psychické bezpečnosti a ztrátu kontroly nad vlastním životem. Dlouhodobá absence soukromí a neustálý dohled vedou k chronickému stresu, který může vyústit v psychosomatické obtíže nebo v trvalé změny v prožívání emocí, kdy se jedinec citově otupuje, aby dokázal v nepřátelském prostředí přežít.⁷⁵

6.2 Psychické dopady totální instituce na osobnost odsouzeného

Výkon trestu představuje pro jedince zásadní psychický šok spojený s procesem tzv. „úmrtí civilního já“. Odsouzený je nucen přijmout roli v rámci totální instituce, kde dochází k postupné degradaci jeho původní identity. Psychické následky se projevují především ztrátou schopnosti samostatně rozhodovat, neboť veškerý režim dne je direktivně určován vězeňským řádem. Tento proces vede k apatii nebo naopak k vnitřní agresi vůči systému, který jedince zbavuje jeho lidské důstojnosti a autonomie.⁷⁶

6.3 Využití omezovacích prostředků v penitenciární praxi

V prostředí věznic se lze setkat s okamžiky extrémní tenze, které mohou vyžadovat nasazení omezovacích prostředků. Hlavním motivem pro jejich aplikaci je snaha předejít incidentům spojeným se sebepoškozováním vězňených osob nebo eliminovat riziko napadení ostatních odsouzených a zaměstnanců. Platné standardy vyžadují, aby byla tato opatření využívána pouze po nezbytně nutný čas a striktně odmítají jejich užití jako nástroje sankce či trestu.

Specifickou roli zde hraje zdravotnický personál. Pokud je omezení využito k řešení násilného chování bez medicínského základu, lékař by do tohoto procesu neměl aktivně zasahovat. Naopak v případech, kdy omezení vyžaduje zdravotní stav klienta – například při akutních psychických atakách doprovázených rizikem ublížení na zdraví – musí o jeho aplikaci rozhodnout zdravotníci na základě odborných klinických měřítek.

---

⁷⁵ DIRGA, L. *Humanizace českého vězeňství očima jeho aktérů*. Plzeň: Západočeská univerzita, 2020. ISBN 978-80-261-0848-1 s. 28-29.

⁷⁶ DIRGA, L. *Humanizace českého vězeňství očima jeho aktérů*. Plzeň: Západočeská univerzita, 2020. ISBN 978-80-261-0848-1 s. 30.

Etický rozměr péče navíc zapovídá provádění standardních lékařských úkonů na omezených osobách (pokud se nejedná o život ohrožující stavy), jako jsou pouta či vyšetřování osob se zakrytými očima.⁷⁷

6.4 Dlouhodobé dopady izolace na odsouzené

Negativní zdravotní následky spojené s izolací a pobytem v samotě nemusí zmizet okamžikem jejího ukončení, ale mohou mít trvalý charakter. Tyto dlouhodobé efekty se nejvýrazněji promítají do schopnosti jedince navazovat a udržovat sociální vazby a mezilidské vztahy. I u osob, u kterých se během izolace nerozvinulo zjevné duševní onemocnění, může dojít k permanentnímu poškození, které se projevuje silnou intolerancí vůči sociální interakci, což následně znemožňuje plynulý návrat do širší společnosti.

Proces přechodu z přísné izolace do běžného vězeňského či občanského života je pro jedince často šokující a destabilizující. Mechanismy, které si vězeň osvojil pro přežití v samotě – jako je emoční stažení nebo ztráta verbální komunikace – se po propuštění stávají dysfunkčními bariérami. Častým jevem je také hluboká institucionalizace, kdy se odsouzený stává natolik závislým na striktním vězeňském řádu a rutinách, že ztrácí schopnost samostatného fungování mimo tento systém. V tomto smyslu samotka působí přímo proti základnímu cíli vězeňství, tedy efektivní nápravě a úspěšnému znovuzачlenění pachatele do komunity.⁷⁸

6.5 Depravace osobnosti a osobnostní změny

Depravace představuje specifické mravní zhrubnutí osobnosti, které vzniká jako přímý důsledek pobytu v patogenním sociálním prostředí věznice. Tento stav se projevuje především zvýšenou hostilitou, emoční labilitou a hluboce zakořeněným vnitřním pocitem utrpěné křivdy. Výrazným rysem je také permanentní podezřívavost vůči okolí, přičemž tyto tendence jsou signifikantně silnější u jedinců s extrovertním zaměřením a cholerickým temperamentem.

Změny v osobnostní struktuře mohou vést k sociálně patologickým jevům, jako je rozvoj závislostí nebo recidiva násilné trestné činnosti, zejména v kombinaci s nepříznivým sociálním zázemím. Ačkoliv tyto proměny identity obvykle nedosahují

---

⁷⁷ ENGGIST S. a MØLLER L. a GALEA G. a UDESEN C. *Prison and health*. Kodaň: World Health Organization, 2010. ISBN 978-92-890-5059-3. s. 13.

⁷⁸ ENGGIST S. a MØLLER L. a GALEA G. a UDESEN C. *Prison and health*. Kodaň: World Health Organization, 2010. ISBN 978-92-890-5059-3. s. 31.

intenzity klinické psychiatrické diagnózy, vytvářejí bariéru, která zásadně komplikuje budoucí sociální adaptaci a plynulou reintegraci jedince do společnosti po propuštění.

Uvěznění působí jako extrémní stresor, který je v hierarchii zátěžových situací řazen bezprostředně za úmrtí blízkého člena rodiny. Tato situace vyvolává intenzivní úzkost, strach z neznámého prostředí a pocity naprosté bezmoci. Negativní transformace osobnosti se v tomto kontextu projevuje degradací morálních hodnot, výrazným egocentrismem a manipulativním chováním, zatímco rozumová kapacita a intelekt zůstávají zpravidla zachovány.⁷⁹

Psychické strádání je doprovázeno konkrétními fyziologickými symptomy, jako je nespavost, bušení srdce, bolesti hlavy nebo nutkavé myšlenky, což úzce souvisí s izolací a frustrací potřeby bezpečí či citové sounáležitosti. Z hlediska intenzity zátěže vykazuje specifické rysy výkon vazby, který působí jako šok provázený vysokou mírou nejistoty. Naproti tomu v samotném výkonu trestu dochází k postupné adaptaci, která však často směřuje k procesu prizonizace. Jedinec přijímá kriminální identitu, ztotožňuje se s normami subkultury a racionalizuje vlastní vinu, což vede ke ztrátě motivace k nápravě. Efektivní intervence proto vyžaduje zapojení odsouzených do vzdělávání a práce, které pomáhají udržet žádoucí návyky a tlumit rozvoj těchto patologických projevů.⁸⁰

6.6 Výkon vazby a výkon trestu z hlediska intenzity stresu

Výkon vazby: Působí jako stresor vyšší intenzity, který lze charakterizovat jako šok a krizi. Nejvyšší zátěž a frustrace potřeby jistoty se projevuje v prvních šesti týdnech. Důvodem je nejistota ohledně odsouzení a budoucnosti.

Výkon trestu: Ačkoliv má adaptace klidnější průběh, dochází zde k rychlejšímu vytvoření specifických obranných mechanismů a skupin, jejichž motivace je v rozporu s ochotou se změnit. Významné rozdíly v prožívání stresu byly zaznamenány zejména u prvovznesných osob, které vnímají ohrožení silněji než recidivisté.⁸¹

---

⁷⁹ MAREŠOVÁ, A. a BIEDERMANOVÁ, E. a ROZUM, J. a TAMCHYNA, M. a ZHRÍVALOVÁ P. *Výkon nepodmíněného trestu odnětí svobody – kriminologická analýza*. Institut pro kriminologii a sociální prevenci, Praha, 2016. ISBN 978-80-7338-157-8. s. 15-16.

⁸⁰ VETEŠKA J. a FISCHER S. *Psychologie kriminálního chování*. Praha: Grada, 2020. ISBN 978-80-271-0731-5. s. 67-68.

⁸¹ VETEŠKA J. a FISCHER S. *Psychologie kriminálního chování*. Praha: Grada, 2020. ISBN 978-80-271-0731-5. s. 71-73.

7 Duchovní služba ve věznicích

Poskytování duchovní péče v prostředí českých věznic a vazebních věznic není pouze projevem dobré vůle, ale je pevně ukotveno v platných zákonných předpisech. Tato služba je v České republice budována na důsledně ekumenickém principu, což v praxi znamená, že se na ní mohou podílet všechny státem registrované církve a náboženské společnosti, které disponují příslušným oprávněním. Samotnou realizaci této péče pak zajišťují dvě skupiny: profesionální vězeňští kaplani a dobrovolní duchovní.

Duchovenská služba ve věznicích je postavena na principu milosrdenství a uznání viny. Kaplan zde nevystupuje jako soudce, ale jako doprovázející, který vězni pomáhá nést jeho břemeno a nabízí perspektivu nového začátku. Po roce 1989 působili duchovní ve věznicích nejprve jako dobrovolníci bez institucionálního zastřešení. To vedlo v roce 1994 k založení občanského sdružení Vězeňská duchovenská péče (VDP), které bylo od počátku budováno na ekumenickém principu a sdružovalo zástupce katolické i protestantských církví.

VDP se postupně etablovala jako klíčový partner pro Vězeňskou službu ČR. Pořádá vzdělávací semináře, školení pro nové dobrovolníky a spolupracuje s dalšími vězeňskými profesemi. První dohody z roku 1994 zajistily VDP privilegované postavení a garanci kvality vysílaných duchovních. S rozvojem profese kaplana v roce 2013 došlo k přesunu některých pravomocí přímo na jednotlivé církve a byla zřízena Rada pro duchovní službu ve věznicích a ústavech, která dohlíží na odbornou kvalifikaci kaplanů. Samotná VDP se dnes soustředí především na koordinaci dobrovolníků, distribuci náboženské literatury a organizaci kulturních akcí uvnitř věznic.⁸²

7.1 Počátky duchovenství ve věznicích

V 19. století se do popředí dostává snaha o převýchovu, na které se podíleli především pedagogové a duchovní. Významným milníkem byl rok 1826, kdy byli pro pražskou trestnici Na Zderaze jmenováni první dva profesionální vězeňští kaplani. Ti kromě duchovních úkonů zajišťovali i vzdělávání a podíleli se na posuzování psychického stavu vězňů. Postupně se k nim přidávali další odborníci, jako jsou lékaři, psychologové či sociální pracovníci. Teoretické základy této odborné přípravy

---

⁸² MARTINEK M. *Duchovní služba ve věznicích*. Praha: Česká biblická společnost, 2022. ISBN 978-80-7545-122-4. s. 51-52.

vězeňského personálu čerpaly z humanistických idejí J. A. Komenského, reformních návrhů F. J. Řezáče a praktických zkušeností řeholních sester Boromejek.⁸³

7.2 Postavení kaplana v organizační struktuře věznice

V rámci organizační struktury Vězeňské služby ČR jsou zaměstnanci rozděleni na příslušníky v uniformě a civilní zaměstnance. Kaplani spadají do druhé skupiny a jsou řazeni mezi odborné pracovníky, jako jsou psychologové či speciální pedagogové. Jejich hlavním posláním je připravit vězněné osoby na řádný život po propuštění. Od ledna 2021 jsou kaplani přímo podřízeni vedoucímu oddělení výkonu vazby nebo trestu, což sjednotilo jejich postavení s ostatními odbornými profesemi.

Role kaplana je v systému specifická, neboť je vázán nejen pracovními postupy věznice, ale i etikou své církve, která ho k této službě vysílá. Zatímco ozbrojené složky se soustředí na bezpečnost a dozor, úkolem kaplana a dalších odborníků je doprovázet vězně v náročných životních situacích a vést je k odpovědné sebereflexi. Tato multidisciplinární spolupráce může někdy narážet na nepochopení, zejména pokud se střetnou ateistické postoje personálu s náboženským přístupem kaplana. Statisticky je v českých věznicích zastoupeno 65 kaplanů na 35 úvazků, což znamená, že na jeden plný úvazek připadá přibližně 550 vězněných osob. Sbor kaplanů doplňuje přes 200 dobrovolníků, přičemž celá tato služba má výrazně ekumenický charakter.⁸⁴

7.3 Duchovní podpora v postpenitenciární péči

Doprovázení osob po propuštění z výkonu trestu představuje jeden z nejnáročnějších úkolů v celém procesu resocializace. Tato péče vyžaduje nejen odbornou asistenci, ale také značnou duchovní sílu a osobní nasazení. Historicky se této oblasti věnovaly charismatické osobnosti jako abbé Pierre ve Francii nebo Marian Kuffa na Slovensku. V českém prostředí pak v této tradici pokračovali kaplani jako František Lízna či Aleš Jaluška, kteří se propuštěným věnovali často ve svém volném čase a bez oficiálního institucionálního zázemí. Klíčovým prvkem je zde totiž budování autentického mezilidského vztahu, který má na změnu člověka větší vliv než anonymní projekty.

---

⁸³ MARTINEK M. *Duchovní služba ve věznicích*. Praha: Česká biblická společnost, 2022. ISBN 978-80-7545-122-4. s. 36.

⁸⁴ MARTINEK M. *Duchovní služba ve věznicích*. Praha: Česká biblická společnost, 2022. ISBN 978-80-7545-122-4. s. 62-64.

Praxe ukazuje, že víra v Boha a podpora náboženského společenství mohou být rozhodujícími faktory při překonávání závislostí a kriminální minulosti. Osobní svědectví propuštěných potvrzují, že trpělivost mentorů, a dokonce i jejich finanční obětavost při řešení dluhů, pomáhají bývalým vězňům postavit život na pevné základy. Podle statistik se čeští kaplani věnují přibližně 250 propuštěným osobám ročně, přičemž kontakt je udržován formou telefonátů, dopisů či osobních návštěv v církevních komunitách. Tato pomoc však nese i rizika, například v podobě pokusů o zneužití dobroty kaplana nebo náhlé ztráty zájmu o víru po konfrontaci s civilními problémy.⁸⁵

Kromě duchovní podpory hrají v postpenitenciární péči roli také státní orgány, jako jsou sociální kurátoři a Probační a mediační služba. Zásadním problémem zůstává sociální vyloučení, dluhová zátěž a nedostupnost bydlení, což často vede k návratu k trestné činnosti. Existují však i specializovaná zařízení s křesťanským zázemím, například Nová šance v Ostravě nebo Komunitní dům sv. Dismase ve Stráži pod Ralskem, která nabízejí bezpečné prostředí pro nový začátek. Výzkumy potvrzují, že synergie mezi církví, odbornou péčí a osobní vírou propuštěného výrazně snižuje riziko recidivy.⁸⁶

7.4 Práce s rodinami odsouzených

Dlouhé odloučení a nejistota spojená například s výsledkem žádosti o podmíněně propuštění představují pro rodiny obrovskou psychickou zátěž. Neúspěch u soudu může vést k hlubokým osobním krizím jak u vězně, tak u jeho blízkých. Kaplani proto v rámci své pastorační činnosti často zprostředkovávají kontakt s rodinou, telefonují s příbuznými nebo se účastní intervencí zaměřených na posílení vzájemné soudržnosti.

Konkrétním příkladem podpory těchto vazeb jsou akce jako „Den s dítětem“, realizovaný například ve věznici Rýnovice. Tato setkání umožňují odsouzeným strávit delší čas s dětmi a partnerkami v neformálním prostředí, zapojit se do her a společných aktivit, což má velký význam pro psychickou pohodu dětí i rodičů. Na těchto projektech se podílejí i neziskové organizace, jako je Mezinárodní vězeňské společenství skrze programy Building Bridges nebo Andělský strom.⁸⁷

---

⁸⁵ MARTINEK M. *Duchovní služba ve věznicích*. Praha: Česká biblická společnost, 2022. ISBN 978-80-7545-122-4. s. 147-148.

⁸⁶ MARTINEK M. *Duchovní služba ve věznicích*. Praha: Česká biblická společnost, 2022. ISBN 978-80-7545-122-4. s. 151-152.

⁸⁷ MARTINEK M. *Duchovní služba ve věznicích*. Praha: Česká biblická společnost, 2022. ISBN 978-80-7545-122-4. s. 142-143.

8 Empirická část

Hlavním cílem této empirické části je zmapovat a analyzovat klíčové psychické a sociální následky výkonu trestu odnětí svobody, a to prostřednictvím dvou odlišných, avšak vzájemně se doplňujících perspektiv. Výzkum si klade za cíl objasnit, jak proces uvěznění a následné snahy o integraci vnímají samotní aktéři (zastoupení osobou s opakovanou zkušeností s výkonem trestu za majetkovou trestnou činnost a osobou odsouzenou za zpronevěru) a jak tento fenomén reflektuje odborník, který s odsouzenými pracuje v těsném kontaktu (zastoupení duchovním dobrovolníkem).

Společnou syntézou těchto pohledů – subjektivního prožívání trestaných a objektivnější (leč empatické) reflexe zvenčí – má výzkum ambici přinést plastičtější obraz o fenoménu prizonizace, dopadu stigmatu a úskalích resocializace v českém prostředí.

8.1 Souhrn rozhovoru s trestaným Tomášem T.

Věk 52, věznice České Budějovice, věznice Pankrác – Praha, věznice Justizanstalt Linz, věznice Stadelheim Mnichov, krádeže.

- První nástup a adaptace

První uvěznění bylo traumatické především kvůli loučení s rodinou. Respondent zdůrazňuje propastné rozdíly mezi věznicemi (pohodová komunita v Budějovicích vs. drsná Pankrác). Na vězení se vyloženě nezvyká, ale člověk se učí v systému přežít.

- Recidiva a mezinárodní srovnání

Jako pětinasobný recidivista (CZ, DE, AT) vidí obrovské rozdíly v životní úrovni. Rakousko a Německo nabízí nesrovnatelně lepší jídlo a platové podmínky. Kritizuje český systém, který vězně hned na startu zatíží dluhy za soudní výlohy.

- Ztráta soukromí

Nejtěžší bariérou je neustálý dohled a nemožnost zavřít dveře. Ponížení při hygieně řešil Tomáš v Česku neformální cestou – úplatkem spoluvězni za klíč od koupelny, aby získal aspoň chvíli soukromí.

- Psychické následky

Vězení v něm vypěstovalo agresivitu a výbušnost. Jde o obranný mechanismus (být neustále ve střehu), který si přenáší i do rodinného života. Uvědomuje si to a po propuštění plánuje vyhledat pomoc psychologa.

- **Rozpad sociálních vazeb**

Většina „kamarádů“ (spolupachatelů) zmizela. Zůstala pouze manželka, která s ním vydržela čtyři tresty, ale nyní mu dala ultimátum. Respondent vnímá uvěznění jako obrovskou zátěž, kterou málokdo z okolí unese.

- **Rodina jako motivace**

Ultimátum od manželky bere jako „záchranné lano“. Strach ze samoty a ztráty dcery je pro něj silnější než strach z vězení. Rodina je pro něj momentálně hlavní motor k nápravě.

- **Stigmatizace a vlastní byznys**

Vnímá, že společnost na trestané pohlíží s opovržením. Aby se vyhnul nezaměstnanosti, buduje už z vězení vlastní penzion. Telefonáty ohledně podnikání mu zabírají několik hodin denně.

- **Management z cely**

Řízení penzionu přes telefon ho drží psychicky nad vodou a dává mu pocit užitečnosti. Negativní zkušeností byla krádež ze strany zaměstnance, kterou nemohl z vězení efektivně řešit.

- **Jistota nesvobody**

Respondent přiznává, že vězení nabízí určitý řád a zbavuje člověka každodenních starostí o složenky nebo jídlo. Na druhou stranu zmiňuje finanční izolaci, kdy rodina nemůže posílat peníze kvůli hrozbě jejich zabavení.

- **Dluhová past**

Dluhy v řádech milionů jsou hlavní příčinou recidivy. Legální práce často nepokryje ani úroky, což vede k pocitu bezmoci a návratu ke krádežím aut jako k jedinému „rychlému“ řešení finanční krize.

- **Dopad na blízké**

Pobyt ve vězení vnímá spíše jako trest pro svou ženu a dceru než pro sebe. Trápí ho, že promeškal narození dcery a osm let jejího dětství, což považuje za nenahraditelnou ztrátu.

- **Systémové selhání**

Hlavní příčinou návratu za mříže je podle něj nastavení systému (exekuce, nesehnatelnost práce). Pokud propuštěný nemá kam jít (jako lidé po amnestii spící před branami), je návrat k trestné činnosti otázkou přežití.

- **Odborná pomoc**

V Česku pomoc nevyužíval (řešil věci s manželkou), v Rakousku mu v hlubším kontaktu s psychologem brání jazyková bariéra.

- **Návrh na reformu**

Český systém by se měl inspirovat v zahraničí: zastavit nárůst dluhů během výkonu trestu (např. u alimentů) a zajistit důstojné finanční ohodnocení za práci, aby vězeň neodcházel na svobodu s prázdnou kapsou.

- **Klíč k úspěšné reintegraci**

Aby se člověk nevrátil, potřebuje dvě věci: stoprocentní podporu rodiny a legální příjem, který mu exekutor nesebere celý. Možnost vidět výsledky vlastní práce je pro něj zásadní prevencí před dalším „padouštvím“.

8.2 Souhrn rozhovoru s trestaným Markem P.

Věk 43, věznice Rýnovice, zpronevěra a podvod.

- **První nástup a proces otupění**

Vstup do vězení popisuje jako hluboké trauma spojené s absolutní ztrátou důstojnosti (ponižující prohlídky, erární oděv). Došlo k okamžitému smazání jeho identity manažera, kterého nahradilo anonymní číslo. Na vězení se podle něj nedá zvyknout, člověk pouze „otupí“ a funguje jako biologický stroj, aby přežil.

- **Prostředí a spoluvězni**

Marek zdůrazňuje, že „povaha“ věznice není dána budovou, ale lidmi na cele. Zatímco s lidmi se základními hygienickými návyky se dá vyjít, přítomnost drogově závislých v abstráku činí z pobytu peklo. Izolace je však stejně drtivá kdekoli.

- **Absolutní ztráta soukromí**

Pro člověka zvyklého na nezávislost byla nejtěžší nemožnost být sám a neustálý dohled (bachaři, kamery, spoluvězni). Ztráta kontroly nad vlastním časem a naprostá absence intimity (i při hygieně či spánku) ho vyčerpala více než fyzická práce.

- **Psychická deformace**

Vězení v něm zanechalo trvalé následky v podobě paranoie (potřeba hlídat si záda i v civilu) a vytvoření „ledové krusty“ – citové oploštěnosti. Aby přežil, musel v sobě potlačit empatii a naučit se dívat na svět „v odstínech šedi“.

- **Společenské stigma**

Rejstřík trestů vnímá jako „rozsudek smrti“ nad svou kariérou. I s vysokou kvalifikací naráží na okamžitý nezáměr personalistů. Pocit občana druhé kategorie ho nutí v běžném životě o své minulosti soustavně lhát.

- **Tíha svobody a řád**

Po propuštění paradoxně pociťuje deficit vězeňského řádu. Svoboda je pro něj chaotická kvůli nutnosti neustále rozhodovat o dlužích a povinnostech. Vězení pro něj bylo v určitém smyslu „bezpečnější“, protože tam za něj rozhodoval systém.

- **Proces sebereflexe**

Během 730 dnů prošel vývojem od sebelítosti k tvrdé pravdě. Přiznal si, že motivem jeho činu nebyla nutnost, ale pýcha a pocit nadřazenosti nad systémem. Musel najít sílu „nezabít“ v sobě novou verzi sebe sama.

- **Matematika recidivy**

Návrat za mříže vidí jako logický důsledek neřešitelné finanční situace. Dluhy a exekuce v kombinaci s minimální mzdou berou lidem motivaci k poctivému životu. „Rychlovka“ se pak jeví jako jediná cesta k přežití, což vede zpět do vězení, kde je aspoň zajištěno jídlo a teplo.

- **Kritika odborné pomoci**

Psychologickou péči označuje za „divadlo pro statistiky“. Kvůli podstavu personálu je pomoc formální a nedostatečná. Marek si musel pomoci sám studiem odborné literatury z vězeňské knihovny.

- **Návrh systémových změn**

Systém by se měl zaměřit na reintegraci místo izolace. Navrhuje zavedení přechodného bydlení a garantované práce, kde by odsouzeným nezůstávalo jen minimum z platu. Propuštění bez podpory přirovnává k „hození do hluboké vody se zavázanýma rukama“.

- **Klíčové faktory nápravy**

Za nejdůležitější považuje finanční „čistý štít“ (amnestie dluhů, reálné splátkové kalendáře) a přijetí v rodině. Samota a ztráta blízkých (v jeho případě přítelkyně) jsou hlavními faktory, které propuštěného člověka nakonec zlomí.

- **Trauma z návštěvy blízkých**

Návštěva rodičů byla emočně náročnější než samotný trest. Vidět v jejich očích tichý smutek místo nenávisti v něm vyvolalo pocit největšího selhání a zrady vůči rodině.

- **Násilí a strategie přežití**

Vězení vnímá jako prostor prostoupený násilím, které je přítomné i v tónu hlasu. Aby přežil, zvolil strategii „neviditelnosti“ a pasivního přihlížení konfliktům. Přiznává, že ho dodnes pálí pocit vlastní zbabělosti, kterou si musel osvojit pro zachování zdraví.

8.3 Souhrn rozhovoru s duchovním dobrovolníkem Tomášem S.

Věk 48, věznice České Budějovice, věznice Drahonice, doba výkonu duchovní služby 3 roky.

- **Role duchovního dobrovolníka**

Hlavní náplní jsou pastorační hovory, které nabízejí bezpečný prostor pro naslouchání v prostředí totální nedůvěry (mezi vězni navzájem i vůči personálu). Cílem je pomoci odsouzeným vystoupit z „psychického sevření“ a nalézt jiný úhel pohledu na jejich situaci.

- **Rozdíly mezi věznicemi**

Respondent vnímá markantní rozdíly v režimech. Vyzdvihuje přínos striktního řádu (např. v ženské věznici Drahonice), který odsouzeným pomáhá uvědomit si odpovědnost za své činy. Naopak kritizuje příliš uvolněný režim spojený s apatií personálu, který k nápravě nepřispívá.

- **Problematika ztráty soukromí**

Adaptace na vězení je popsána jako brutální proces, zejména kvůli nedostatku osobního prostoru (např. 12 žen na pokoji). Neustálý hluk a míchání odlišných biorytmů (např. při směnném provozu) vyvolávají trvalé konflikty, do kterých personál odmítá zasahovat.

- **Systémové nedostatky a zdravotní péče**

Vězeňství naráží na finanční dno, což znemožňuje stavební úpravy pro zlepšení soužití. Kritický stav panuje ve zdravotnictví, kde se projevuje totální nezájem o vězně jako o lidskou bytost (ilustrováno příklady zanedbání vážných zranění a označování pacientů za simulanty).

- **Psychický stav a „pevný bod“**

Vězni čelí permanentnímu stresu, smutku a strachu. Klíčem ke zlepšení psychického stavu je nalezení tzv. „pevného bodu“ – obvykle rodiny nebo dětí. Přesměrování pozornosti z vlastní bolesti na konkrétní cíl pomáhá odsouzeným zvládat izolaci.

- **Estetická deprivace**

Fyzické prostředí (šedé prostory, hluk, pachy) udržuje psychiku v režimu „bojuj, nebo uteč“. Dlouhodobý pobyt v neestetickém prostředí vede k vnitřnímu otupění citu pro krásu a dobro. Důležitá je proto role bohoslužeb, které do systému vnášejí prvek lidskosti.

- **Víra jako zdroj hodnoty**

Víra je odsouzeným prezentována srozumitelně skrze analogie z běžného života (např. chemie drog). Pro vězně není důležitá religiozita jako taková, ale naděje, že i přes své selhání mají stále lidskou hodnotu.

- **Reintegrace a rodinné zázemí**

Úspěch návratu na svobodu závisí především na rodinném zázemí. Duchovní se zaměřuje na proces odpuštění v rámci rodiny, bez kterého je propuštěný člověk venku ztracený. Zároveň vězně varuje před ztrátou řádu, který jim věznice poskytovala.

- **Nedůvěra k odbornému personálu**

Vězni často nedůvěřují vězeňským psychologům, protože mají strach z úniku informací k vedení věznice. Duchovní dobrovolník si buduje důvěru svou nezávislostí na systému a lidským, autentickým přístupem.

- **Krize personálu a systémová změna**

Hlavní bariéru nápravy vidí v personálu, který je vyhořelý a skeptický. Inovativní dozorcí jsou často šikanováni kolegy. Respondent navrhuje změnu systému z represivního na pečující (inspirovaný severní Evropou), kde se věří v možnost změny jednotlivce.

- **Efektivita programů zacházení**

Většina oficiálních programů (šití, zpěv) je vnímána jako formální „zabití času“. Protidrogové programy jsou často pro odsouzené nesrozumitelné. Reálně funguje pouze to, co je založeno na skutečném lidském zájmu pracovníka, nikoliv na administrativě.

- **Absurdita a smysl trestu**

Práce v systému utvrzuje v pohledu na absurditu některých trestů, které ničí rodiny, aniž by cokoli napravovaly. Přesto vidí smysl v individuální pomoci – i kdyby se podařilo změnit život jen jednomu člověku ze sta, má duchovní služba v těchto podmínkách hluboký význam.

- **Reálná účinnost a limity programů zacházení**

Většina oficiálních aktivit (šití, malování) je vnímána pouze jako formální „zabíjení času“. Odborné protidrogové programy často jedou podle osnov, které jsou pro odsouzené nesrozumitelné, a ti jimi procházejí jen kvůli bodům pro předčasné propuštění. Skutečně funkční je program pouze tehdy, pokud je založen na upřímném lidském zájmu pracovníka, nikoliv na administrativě, která je v současném systému bohužel prioritou.

- **Absurdita trestů vs. smysl individuální pomoci**

Zkušenost z praxe potvrzuje, že systém je v mnoha ohledech absurdní a ukládá tresty, které nic nenapravují, ale pouze ničí rodiny a stojí stát peníze (např. tresty za záškoláctví dětí). Přesto má tato práce smysl díky konkrétním příběhům proměněných životů. I kdyby se podařilo pomoci jen jednomu člověku ze sta, investovaná energie a čas mají hluboký význam.

- **Zvládání systémové skepse a prevence vyhoření**

Práce v prostředí, kde systém často sabotuje dobré iniciativy a personál je apatický, je extrémně vyčerpávající. Duchovního dobrovolníka drží nad vodou víra a zpětná vazba od propuštěných, kteří si dokázali najít práci a fungují v rodinách. Zásadní je však udržování vnitřních hranic – dobrovolník musí být průvodcem, nikoliv „spasitelem“, aby sám nepodleh vyhoření.

8.4 Vyhodnocení problematiky empirické části

8.4.1 Fenomén ztráty soukromí a depersonalizace v totální instituci

Vězeňské prostředí lze v intencích sociologické teorie definovat jako totální instituci, v níž dochází k naprostému smazání hranic mezi prací, spánkem a volným časem. Klíčovým prvkem tohoto uspořádání je nucená koexistence, která eliminuje možnost jakékoliv autonomie. Ztráta soukromí zde nabývá fyzických i psychických rozměrů a projevuje se především jako absolutní neschopnost jedince kontrolovat přístup k vlastní osobě. Stav, kdy odsouzený „nemůže nikdy zavřít dveře“, představuje trvalý stresový faktor, který narušuje elementární pocit bezpečí. Tato neustálá expozice, kdy je každý pohyb, výraz i biologická potřeba pod drobnohledem personálu nebo spoluvězňů, vede k postupné erozi individuálního já.

Proces depersonalizace začíná již vstupem do systému, kdy je jedinec zbaven svých civilních atributů a nahrazen kategorií „vězně“. Nejsilněji je však tento fenomén

pociťován v intimitě každodenního života. Nutnost sdílet ubytovací prostory s vysokým počtem cizích osob, často v počtu přesahujícím deset jedinců na jedné cele, vytváří prostředí, kde neexistuje metr čtvereční, který by nepodléhal cizímu dohledu. Tento nedostatek prostorové suverenity vede k degradaci lidské bytosti na úroveň objektu správy. Zvláště ponižujícím faktorem je pak výkon hygieny v nechráněném prostředí. Pokud systém neumožňuje ani elementární intimitu při sprchování či použití toalety, dochází k hlubokému narušení sebeúcty, které vězni často řeší budováním neformálních mocenských struktur a korupčních mechanismů, aby si vykoupili alespoň krátké okamžiky samoty.

Tento stav neustálého dohledu vyvolává u vězňených osob specifickou formu psychického napětí, které se projevuje nadměrnou ostražitostí. Nemožnost relaxace v soukromí udržuje nervovou soustavu v pohotovostním režimu, což po delší době vede k emočnímu vyčerpání a apatii. Depersonalizace je dále prohlubována lhostejností instituce k individuálním potřebám. V přeplněných celách, kde se mísí různé biorytmy a osobnostní charakteristiky, dochází k častým konfliktům, které personál často záměrně ignoruje s odkazem na nutnost „odkroucení si trestu“. V takovém nastavení se jedinec přestává vnímat jako subjekt s vlastní historií a právy a začíná se identifikovat pouze skrze svou roli v hierarchii věznice.

Zásadním důsledkem této ztráty soukromí je pak neschopnost zpětné adaptace na běžný život. Člověk, který byl po léta zbaven intimity, může po propuštění pociťovat agorafobii nebo naopak chorobnou potřebu neustálé kontroly nad svým okolím. Destrukce soukromí uvnitř věznice tak nepůsobí jako výchovný prvek, ale jako traumatizující zásah, který v jedinci zanechává pocit „prašivosti“ a sociálního vyčlenění. Fenomén depersonalizace v totální instituci tak odhaluje nejtemnější stránku výkonu trestu – situaci, kdy systém v rámci snahy o kontrolu a bezpečnost fakticky likviduje lidskou individualitu, což v konečném důsledku činí proces skutečné resocializace téměř neproveditelným.

Pro jednotlivce, který do výkonu trestu přichází z prostředí s vysokou mírou osobní zodpovědnosti a společenského postavení, představuje první kontakt s institucí totální rozpad jeho dosavadního vnímání světa. Tento zlom je doprovázen pocitem hlubokého ponížení při vstupních prohlídkách, které slouží k okamžitému potlačení lidské důstojnosti a přerodu člověka v pouhé evidenční číslo. Původní identita, spojená s profesním úspěchem, je násilně nahrazena anonymním a nekvalitním oděvem, jenž svou

historií a pachem cizích lidí neustále připomíná stav nesvobody. Nejsilnějším momentem tohoto odosobnění je pak každodenní okamžik probuzení, kdy si vězeň musí znovu uvědomit svou situaci, což vede k postupnému přepnutí mozku do čistě biologického módu přežití, v němž se vytrácí veškerá pestrost života a zbývá jen monotónní šed'.

Dlouhodobá izolace v prostředí, kde je jakýkoliv projev citu považován za zranitelnost, nutí odsouzeného k vytvoření vnitřního chladu a citové lhostejnosti. Tento obranný mechanismus je klíčový pro zvládnutí každodenního stresu a násilí, kterému musí jedinec často pasivně přihlížet, aby si udržel bezpečný odstup od ostatních a nevyčnival jako slabý článek. Taková proměna osobnosti má však devastační účinky na schopnost budovat důvěru i po návratu na svobodu. Odsouzený si s sebou odnáší trvalou potřebu kontrolovat své okolí a neustále vyhodnocovat rizika, což se v běžném životě projevuje například nutností sedět zády ke zdi nebo neschopností uvolnit se v otevřeném prostoru. Vězení tak v tomto smyslu člověka nenapravuje, ale spíše v něm upevňuje vzorce strachu a podezřívavosti, které mu následně znemožňují plnohodnotný návrat k normálním mezilidským vztahům.

8.4.2 Psychické následky

Prvotní fáze uvěznění představuje pro lidskou psychiku drastický zásah, který lze definovat jako šok z totální ztráty autonomie. Nejsilnějším psychickým stresorem není samotné omezení pohybu, ale absolutní absence soukromí, která vede k postupné depersonalizaci odsouzeného. Stav, kdy jedinec ztrácí možnost „zavřít za sebou dveře“, generuje pocit permanentní expozice a zranitelnosti. Tato neustálá přítomnost cizích osob – ať už spoluvězňů nebo dozorců – vyvolává hluboké vnitřní napětí, které se projevuje zejména u intimních úkonů, jako je hygiena či spánek. Pocit ponížení, spojený s nutností vykonávat základní potřeby pod dohledem, narušuje integritu osobnosti a vede k rozvoji obranných mechanismů, které mají za cíl otupit vnímání vlastní důstojnosti, aby jedinec v takovém prostředí dokázal psychicky koexistovat.

Dlouhodobý pobyt v izolaci nevyhnutelně vede k transformaci emočního prožívání a k osvojení specifických vzorců chování. Vězeňské prostředí, charakterizované neustálým napětím a hrozbou konfliktu, udržuje psychiku v permanentním módu „bojuj, nebo uteč“. Tento chronický stres vyúsťuje v rozvoj obranné agresivity, která je uvnitř systému funkčním nástrojem k udržení statusu a bezpečnosti. Odsouzený si osvojuje imperativ „nenechat si nic líbit“, který se však po propuštění stává hluboce dysfunkčním. Tato naučená agresivita se v civilním životě transformuje do

afektivní lability, kdy jedinec reaguje nepřiměřeným křikem či hněvem i na běžné rodinné interakce. Tato neschopnost tlumit afekty není projevem vrozené zlosti, nýbrž symptomem post-prizonizačního traumatu, kdy psychika navyklá na extrémní podmínky nedokáže plynule přejít k mírnějším formám sociální komunikace.

Vstup do výkonu trestu představuje pro lidi zvyklé na vysokou míru osobní zodpovědnosti a společenské uznání totální rozvrat dosavadního vnímání světa. Tato krátká vteřina po probuzení, kdy se vrací vědomí o vlastní identitě a vzápětí narazí na tvrdou realitu mříží, funguje jako neustále se opakující emocionální otřes. Aby se mysl před tímto bolestivým střetem ochránila, postupně se přepne do jakéhosi vnitřního úsporného režimu. Výsledkem je stav, kdy se okolní svět začne jevit jako šedá a jednotvárná plocha, ze které mizí veškerá pestrost i radost. Tento proces vnitřního vyhasínání sice pomáhá jedinci přečkat monotónní dny za mřížemi, ale zároveň v něm hluboce ničí schopnost běžného citového prožívání, které je pro život na svobodě nezbytné.

Dalším vážným následkem je vytvoření určité psychické tvrdosti, která slouží jako povinná ochrana v prostředí, kde je jakýkoliv projev soucitu vnímán jako nebezpečné oslabení. Odsouzený je okolnostmi nucen dívat se jinam, i když je svědkem agrese nebo nespravedlnosti vůči ostatním, aby sám na sebe nepoutal pozornost a neohrozil své postavení v hierarchii. Tento naučený citový chlad se však po odchodu z věznice mění v chronickou ostražitost a neschopnost uvolnit se mezi lidmi. I po návratu do běžného života takový člověk podvědomě monitoruje okolí, vyhledává bezpečné pozice zády ke zdi a neustále sleduje možné hrozby. Tento stav trvalého napětí a podezíravosti pak tvoří neviditelnou bariéru, která mu i dlouho po propuštění brání v navázání hlubších vztahů a ve skutečném pocitu bezpečí.

Psychický stav vězňů je zásadně determinován také fyzickým prostředím, které vykazuje znaky extrémní estetické a smyslové deprivace. Život v šedém, betonovém prostoru prostoupeném specifickými pachy a neustálým hlukem plechových dveří vede k postupnému otupění citu pro krásu, dobro a empatii. Tato „vnitřní šedost“ způsobuje, že se odsouzený uzavírá do sebe a ztrácí schopnost jemnějšího emocionálního vnímání. Pokud je jedinec po léta obklopen pouze represí a vizuální sterilitou, dochází u něj k emočnímu oploštění, které se projevuje jako apatie nebo naopak nečekané výbuchy potlačovaných emocí. Tato senzorká podvýživa je jednou z hlavních

příčin psychického vyhoření vězňů, kteří pak v životě na svobodě hledají silné, často opět rizikové podněty, aby přehlušili vnitřní prázdnotu vytvořenou roky v izolaci.

Posledním významným aspektem psychické stránky VTOS je totální ztráta důvěry v institucionální a odbornou pomoc. Vězni často vnímají oficiální psychologickou péči s hlubokým podezřením, neboť psychologa identifikují jako součást represivního aparátu. Strach z toho, že projevená slabost či přiznané trauma budou zneužity proti nim, vede k absolutnímu psychickému uzavření. V takovém vakuu se stává nezbytností nalezení tzv. „pevného bodu“, ke kterému se může jedinec v momentech nejtěžších krizí upnout. Tímto bodem bývá nejčastěji idealizovaná představa rodiny nebo dětí, případně spirituální přesah. Právě víra v existenci něčeho, co stojí vně vězeňského systému, umožňuje pachateli zachovat si zbytky lidské identity. Bez tohoto ukotvení dochází k psychickému rozkladu, který se může projevit depresivními stavy, schizofrenním chováním nebo naprostou rezignací na budoucí život, což v důsledku činí recidivu nevyhnutelnou, neboť vězení se pro takto zdevastovanou psychiku paradoxně stává jediným srozumitelným prostorem existence.

8.4.3 Sociální následky

Výkon trestu odnětí svobody nepředstavuje pouze fyzickou izolaci odsouzeného, ale iniciuje proces postupného sociálního umírání. Prvním fází tohoto procesu je radikální selekce sociálního okolí. Zkušenost odsouzeného potvrzuje, že s nástupem do výkonu trestu dochází k okamžitému rozpadu pseudopřátelských vazeb, které byly často založeny na společné kriminální aktivitě nebo materiálním prospěchu. Okruh „přátel“ se redukuje na dlužníky, kteří přerušují kontakt v naději na promlčení svých závazků, a věřitele, kteří naopak stupňují nátlak. Tento stav vede k hlubokému rozčarování a poznání, že v kriminogenním prostředí neexistuje skutečná lojalita. Odsouzený se tak ocitá v sociálním vakuu, kde jedinou nití spojující jej s vnějším světem zůstává nejužší rodinný kruh.

Zásadním zjištěním analýzy je fakt, že trest odnětí svobody je vnímán spíše jako trest pro rodinné příslušníky než pro samotného pachatele. Zatímco vězeň je v systému zajištěn základními životními potřebami a jasným řádem, rodina vně věznice čelí psychickému strádání, finanční tísní a sociálnímu stigmatu. Role manželky se v tomto kontextu mění v roli „svaté“ ochránkyně posledních zbytků domova. Pro vězně představuje partnerka „záchranné lano“, které jej drží nad hladinou naprostého zoufalství, avšak cena za tuto lojalitu je pro druhou stranu extrémně vysoká.

Nejtragičtějším aspektem sociální degradace je dopad na vztah s dětmi. Dlouhodobá absence otce v klíčových momentech, jako je narození dítěte nebo jeho první školní léta, vytváří v rodinné historii nenapravitelné trhliny. Prožitek osmi let strávených v izolaci během dospívání dcery je vnímán jako nenahraditelná ztráta, kterou nelze kompenzovat žádným pozdějším snažením. Tato absence otcovské figury nejen traumatizuje dítě, ale v odsouzeném generuje hluboké pocity viny a selhání, které se po propuštění často projevují neschopností adaptovat se na běžný rodinný provoz a vedou k dalšímu psychickému napětí.

U lidí se stabilní profesní kariérou a pevným společenským postavením vyvolává uvěznění především úplný rozpad jejich dřívější identity. Zatímco v kriminálním prostředí se některé vazby mohou udržet, v profesionálních kruzích dochází k okamžitému vyřazení a rychlému nahrazení jedince někým jiným. Tento společenský pád je nejvíce patrný v kontaktu s nejbližšími, kdy se k vlastnímu pocitu viny přidává i hluboký stud před rodiči, kteří situaci často vnímají jako fatální rodinné selhání. Na rozdíl od odsouzených, kteří mají ve vězeňském systému vybudovanou určitou síť známých, u prvotrestaných z těchto vrstev dochází k definitivnímu rozpadu partnerských vztahů, protože jejich původní okolí nedokáže přijmout skutečnost, že se z úspěšného člověka stal vězeň. Tato ztráta veškerého zázemí pak vytváří stav extrémní osamělosti, který prostupuje celou dobu výkonu trestu a zbavuje jedince naděje na návrat k původnímu životu.

Po propuštění se sociální vyčlenění dále prohlubuje skrze záznam v rejstříku trestů, který v odbornějších profesích funguje jako v podstatě nepřekonatelná překážka. Propuštěný se tak ocitá v situaci určité „sociální smrti“, kdy mu jeho minulost znemožňuje návrat k původní kvalifikované práci a nutí ho přijímat místa, která neodpovídají jeho vzdělání ani dosavadním zkušenostem. Aby se vyhnul okamžitému odsouzení ze strany nového okolí, bývá nucen o své minulosti soustavně lhát a vymýšlet si náhradní historiky o dlouhodobém pobytu v cizině nebo řešení rodinných krizí. Tato neustálá potřeba přetvářky a strach z odhalení pravdy pak vedou k tomu, že se člověk cítí jako občan druhé kategorie, který je sice formálně na svobodě, ale fakticky zůstává vyčleněn ze společnosti bez reálné šance na úplné očištění své pověsti a návrat k důstojné existenci.

Sociální stabilitu vězněného jedince zásadně ovlivňuje moment, kdy si rodinní příslušníci začnou uvědomovat neudržitelnost situace. Ultimátum ze strany manželky –

volba mezi „normálním životem“ a definitivním rozchodem – se v analýze jeví jako nejsilnější motivační nástroj, který má mnohem vyšší nápravný potenciál než jakýkoliv státem řízený resocializační program. Pro recidivistu již vězení nepředstavuje primární hrozbu, neboť se na jeho prostředí dokázal adaptovat; skutečnou hrozbou se stává vize naprosté samoty a ztráty identity jako manžela a otce.

Toto „bud', anebo“ není vnímáno jako výhrůžka, ale jako zoufalá prosba o návrat k integritě. Strach z definitivního přerušení posledního pouta s domovem funguje jako nejsilnější vnitřní motor k opuštění kriminální kariéry. Analýza však zároveň ukazuje na křehkost tohoto stavu. Pokud se odsouzený vrací do rodinného prostředí s břemenem dluhů a psychických traumat z vězení (jako je zvýšená agresivita nebo afektivní chování), rodina se stává místem dalšího konfliktu. Úspěch reintegrace tedy nezávisí pouze na vůli odsouzeného, ale na schopnosti rodiny absorbovat šoky spojené s jeho návratem a na ochotě státu tento proces sociálního znovuzrození alespoň minimálně podpořit, například usnadněním kontaktu během trestu či odbornou pomocí po jeho skončení.

8.4.4 Role duchovní péče ve věznici

Duchovní rozměr v prostředí výkonu trestu nepředstavuje pouze náboženskou aktivitu v užším slova smyslu, ale funguje především jako zásadní stabilizační a humanizační prvek. V systému, který je definován hlubokou vzájemnou nedůvěrou mezi odsouzenými, dozorci i oficiálními odbornými pracovníky, vystupuje postava duchovního jako nezávislá entita, která není součástí represivního aparátu. Tato nezávislost je klíčová pro budování autentického vztahu, neboť vězni často vnímají institucionální psychology s podezřením, že jejich poznatky budou využity v rámci hlášení pro vedení věznice. Pastorační péče tak vytváří bezpečný prostor pro otevřenou reflexi vlastních selhání bez strachu z bezprostředního postihu, což je nezbytným předpokladem pro jakýkoliv skutečný proces nápravy.

Hlavním přínosem duchovního doprovázení je pomoc při hledání tzv. „pevného bodu“ mimo hranice vězeňského systému a vlastní psychické sevření. Odsouzení často trpí chronickým strachem, smutkem a zaměřením výhradně na vlastní bolest či nespravedlnost systému. Duchovno jim umožňuje vystoupit z této „mentální izolace“ a nasměrovat pozornost k externím hodnotám, jako je rodina, děti nebo odpovědnost vůči blízkým. Tento proces de-centrace, tedy odklonu od vlastního ega k vyšším principům či konkrétním vztahům, pomáhá vězňům najít smysl existence i v podmínkách nesvobody. Víra v tomto kontextu nepředstavuje dogmatické odříkávání modliteb, ale praktickou

cestu k uvědomění si vlastní hodnoty, která není definována pouze spáchaným trestným činem, ale potenciálem k budoucí změně.

Duchovní aktivity, jako jsou společná sezení či bohoslužby, navíc fungují jako účinný nástroj proti estetické a emocionální deprivaci. V šedém, depresivním a hlučném prostředí věznice představují tyto okamžiky krátkodobý únik do prostoru, kde panuje jiná atmosféra a kde je kladen důraz na lidskost a krásu. Tato „estetická terapie“ pomáhá odsouzeným neztratit cit pro sociální normy a morální jemnocit, který v betonovém izolátu věznice jinak rychle otupuje. Duchovní péče často využívá i racionální a edukativní prvky – například vysvětlování dopadů závislosti skrze běžnou logiku života či chemii – čímž propojuje spirituální rozměr s praktickou přípravou na život na svobodě.

8.4.5 Příprava na propuštění a úskalí přechodu do civilního života

Příprava na propuštění představuje v teorii kriminologie nejdůležitější fázi výkonu trestu, jejímž cílem je eliminovat rizika recidivy a zajistit plynulý přechod odsouzeného do legálních struktur společnosti. V reálném prostředí českého vězeňství však tento proces často naráží na hluboký rozpor mezi administrativním vykázáním činnosti a jejím faktickým nápravným účinkem. Programy zacházení, které mají odsouzené na svobodu připravit, bývají v mnoha případech redukovány na formální úkony, jako je šití, malování či sborový zpěv. Tyto aktivity, ačkoliv mohou sloužit k částečné smysluplné výplni času, postrádají hlubší souvislost s reálnými potřebami jedince po propuštění. Odsouzení jimi často procházejí nikoliv z vnitřní motivace ke změně, ale jako prostředkem k naplnění kritérií pro podmíněné propuštění. Tato formalizace nápravy vede k tomu, že vězeň opouští instituci se sice „splněným programem“, ale bez reálných dovedností nezbytných pro zvládnutí života v komplikované sociální realitě.

Osoby dříve působící v odborných a technicky náročných profesích pociťují po návratu z izolace obrovský technologický náskok okolního světa. Během relativně krátké doby strávené v odloučení dochází v mnoha oborech k takovému posunu, že se propuštěný cítí v digitální realitě jako naprostý cizinec. Namísto toho, aby systém nabízel kurzy, které by odsouzeným pomohly udržet krok s moderními trendy a požadavky trhu, jsou nabízené aktivity často vnímány jen jako způsob, jak zaplnit volný čas bez jakéhokoliv praktického přínosu. Tato profesní zaostalost pak vede k tomu, že i vzdělaný člověk ztrácí své původní ambice a je nucen přijímat pomocné manuální práce, které mu neposkytují pocit seberealizace.

Další zásadní překážkou při pokusu o nový začátek je nesoulad mezi narůstajícími finančními závazky a omezenými možnostmi výdělků na svobodě. Pokud se propuštěný setkává s okamžitým odmítáním u většiny zaměstnavatelů kvůli své minulosti, zbývají mu jen špatně placená místa, která v kombinaci s narůstajícími úroky z dluhů nevytvářejí reálnou perspektivu důstojného života. Tento stav vyvolává pocit naprosté marnosti a nespravedlnosti, kdy i při maximální snaze o poctivou obživu zůstává člověk na okraji společnosti. Bez funkčního systému, který by pomohl s řešením exekucí nebo zajistil plynulý přechod do stabilního zaměstnání, se svoboda stává spíše dalším trestem.

Zásadní bariérou v přípravě na svobodu je ekonomická nepoužitelnost odsouzeného, která je přímo generována nastavením systému. V porovnání se zahraničními modely, například v Rakousku či Německu, vykazuje český systém fatální deficit v oblasti finanční stabilizace vězňených osob. Pokud odsouzený během výkonu trestu není schopen generovat reálný příjem, který by mu umožnil alespoň částečně sanovat své dluhy a vytvořit finanční rezervu pro první měsíce na svobodě, je jeho příprava na propuštění v podstatě iluzorní. Vyjít z věznice s kumulovanými dluhy, které za dobu izolace díky úrokům a nákladům řízení narostly, znamená pro většinu propuštěných okamžitý pád do exekuční spirály. Tento ekonomický stres devaluje veškeré výchovné úsilí, neboť legální zaměstnání se v kontextu nezvladatelných dluhů jeví jako iracionální volba. Motivace k recidivě pak není projevem vrozené kriminální nátury, ale důsledkem systémového selhání, které odsouzeného na svobodu vysílá v situaci naprostého materiálního a existenčního bankrotu.

Dalším klíčovým faktorem je nedostatečná individualizace přípravy a vyhoření personálu, který by měl proces reintegrace odborně zajišťovat. Vztah mezi odsouzeným a odbornými pracovníky je často zatížen apatií a skepticismem, což vede k tomu, že vězni hledají vlastní neformální cesty k udržení kontaktu s realitou. Příkladem může být dálkové řízení vlastních legálních aktivit (např. správa nemovitosti či penzionu), které odsouzenému umožňuje zachovat si manažerské dovednosti a pocit užitečnosti. Tyto individuální iniciativy však probíhají spíše navzdory systému než díky němu. Absence kvalitního poradenství v oblasti bydlení, zaměstnání a psychologické podpory po propuštění pak vytváří stav tzv. „vakuového šoku“, kdy propuštěný, navyklý na rigidní řád totální instituce, není schopen zvládnout náhlou svobodu spojenou s odmítavým postojem společnosti.

Stigmatizace propuštěných osob jako „občanů druhé kategorie“ pak tvoří poslední a často nepřekonatelnou překážku úspěšné přípravy na život venku. I jedinec, který má vůli pracovat poctivě, naráží na nedůvěru zaměstnavatelů a sociální izolaci. Pokud systém nepodporuje udržení rodinných vazeb jakožto nejdůležitějšího stabilizačního prvku, je šance na úspěšnou reintegraci minimální. Právě rodina často supluje selhávající státní aparát a poskytuje propuštěnému nezbytné zázemí. Bez této neformální podpory a bez zásadní změny v přístupu k dluhové problematice vězňů zůstává proces přípravy na propuštění v českém prostředí pouze administrativním aktem, který nedokáže efektivně bránit návratu odsouzených za mříže. Skutečná příprava by vyžadovala transformaci vězeňství z represivního modelu na model tranzitní, kde je důraz kladen na lidskou důstojnost, ekonomickou aktivitu a plynulé navázání sociální péče i po fyzickém opuštění brány věznice.

Závěr

Cíl práce, kterým bylo objasnit psychické a sociální dopady výkonu trestu odnětí svobody, byl v plném rozsahu naplněn. Teoretické poznatky, čerpající z penologické a psychologické literatury, byly v empirické části konfrontovány se třemi unikátními perspektivami. Prostřednictvím řízených rozhovorů s odsouzeným recidivistou, prvotrestaným mužem z odborné sféry a duchovním dobrovolníkem se podařilo hloubkově analyzovat dynamiku vnitřního prožívání trestu i vnější bariéry, které stojí v cestě úspěšné reintegraci.

Výkon trestu odnětí svobody má prokazatelně devastující dopady nejen na samotného odsouzeného, ale i na jeho širší sociální okolí, zejména na rodinný systém. Tyto následky se manifestují již v počátcích izolace a jejich intenzita často graduje v procesu návratu na svobodu. Výzkum potvrdil, že psychické a sociální konsekvence vznikají jako přímý důsledek specifického prostředí totální instituce, přičemž po propuštění jsou tyto problémy umocněny stigmatizací a náročností nové životní situace.

Klíčovým činitelem vzniku negativních následků je drastická ztráta soukromí a proces depersonalizace. Empirická část potvrdila, že psychický otřes spojený s výkonem trestu vede k osvojení agresivních obranných mechanismů nebo k vytvoření vnitřního citového chladu. Zejména u osob z odborného prostředí se objevuje stav trvalého napětí a hypervigilance, kdy jedinec i po propuštění podvědomě monitoruje okolí a vykazuje symptomy patologické ostražitosti. Každodenní střet s realitou nesvobody navíc u vězňených vyvolává postupnou ztrátu emocionální pestrosti života, což zásadně komplikuje budoucí sociální komunikaci a schopnost opětovně navázat hlubší mezilidské vztahy.

Co se týče sociálních dopadů po propuštění, jako naprosto rozhodující se ukázala existence rodinného zázemí. Ultimátum ze strany manželky a hrozba definitivní samoty se pro recidivistu projevily jako silnější motivační faktory k nápravě než jakékoliv státem řízené programy. Naopak u prvotrestaných profesionálů je často pocíťována forma „sociální smrti“, kdy dochází k definitivnímu rozpadu dřívějších vazeb a ztrátě společenského postavení. Nejtěžší bariéru reintegrace pak vedle dluhové spirály představuje také obrovský technologický a profesní deficit, který odsouzené v rychle se měnícím světě fakticky diskvalifikuje z původních oborů a v českém prostředí je de facto vrací k recidivě nebo na okraj společnosti.

Závěrem pro budoucnost, který z této práce vyplývá, je patrná nezbytnost systémové reformy vězeňství směrem k jeho humanizaci a tranzitnímu pojetí. Současný stav, charakterizovaný vyhořením personálu a formálností nápravných programů, neposkytuje odsouzeným dostatečnou oporu v udržení kontaktu s realitou a moderními trendy. Jako nezastupitelný prvek se v tomto směru ukázala nezávislá duchovní služba, která jako jedna z mála dokáže budovat autentickou důvěru a lidský rozměr péče. Jedná se o mimořádně komplikovanou problematiku a teprve budoucnost ukáže, zda český systém dokáže adoptovat moderní restorativní přístupy, které by bývalým odsouzeným umožnily důstojný návrat k rodině, profesnímu uplatnění a řádnému životu.

Seznam použitých zdrojů

Literární zdroje

1. BIEDERMANOVÁ, E. a PETRAS, M. *Možnosti a problémy resocializace vězňů, účinnost programů zacházení*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2011. s. 98. ISBN 978-80-7338-115-8.
2. BOUKALOVÁ, H. a HÁKOVÁ, L. a RASZKOVÁ, T. a ZHŘÍVALOVÁ, P. *Za zavřenými dveřmi: jak uvěznění ovlivňuje rodiny*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2025. s. 27. ISBN 978-80-7338-213-1.
3. ČÍRTKOVÁ, L. *Forenzní psychologie*. Plzeň: Aleš Čeněk, s.r.o., 2004. s. 431. ISBN 80-86473-86-4.
4. DIRGA, L. *Humanizace českého vězeňství očima jeho aktérů*. Plzeň: Západočeská univerzita, 2020. s. 178. ISBN 978-80-261-0848-1.
5. ENGGIST S. a MØLLER L. a GALEA G. a UDESEN C. *Prison and health*. Kodaň: World Health Organization, 2010. s. 189. ISBN 978-92-890-5059-3.
6. HÁLA, J. *Úvod do teorie vězeňství*. České Budějovice: Vysoká škola evropských a regionálních studií o.p.s, 2006. s. 183. ISBN 80-86708-30-6.
7. HÁLA, J. *Bolest a naděje vězení*. Praha: Triton, 2007. s. 127. ISBN 978-80-7387-013-3.
8. HÁLA, J. *Lexikon moderního vězeňství*. České Budějovice: Nakladatelství Jihočeské univerzity, 2024. s. 127. ISBN 978-80-7694-065-9.
9. JELÍNEK, J. a kolektiv. *Trestní právo procesní. 7. vydání*. Praha: Leges, 2023. 956 s.
10. KALVODOVÁ, V. *Trest odnětí svobody a jeho výkon*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2016. s. 200. ISBN 978-80-7552-163-7.
11. MAREŠOVÁ, A. a BIEDERMANOVÁ, E. a ROZUM, J. a TAMCHYNA, M. a ZHŘÍVALOVÁ, P. *Výkon nepodmíněného trestu odnětí svobody – kriminologická analýza*. Institut pro kriminologii a sociální prevenci, Praha, 2016. s. 173. ISBN 978-80-7338-157-8.
12. MARTINEK, M. *Duchovní služba ve věznicích*. Praha: Česká biblická společnost, 2022. ISBN 978-80-7545-122-4.
13. RASZKOVÁ, T. a kol. *Cesta ke svobodě: příprava odsouzených na propuštění z VTOS*. Institut pro kriminologii a sociální prevenci. Praha, 2025. s. 206. ISBN 978-80-7338-211-7.

14. SOCHŮREK, J. Kapitoly z penologie. I. díl, *Úvod do teorie trestu a trestání*. Liberec: Technická univerzita, 2007. s. 58. ISBN 978-80-7372-203-6.
15. VETEŠKA, J. a FISCHER, S. *Psychologie kriminálního chování*. Praha: Grada, 2020. s. 208. ISBN 978-80-271-0731-5.

Elektronické zdroje

1. VĚZEŇSKÁ SLUŽBA ČESKÉ REPUBLIKY. Duchovní služba. vs.gov.cz [online]. © 2026 [cit. 2026-03-09]. Dostupné z <https://www.vs.gov.cz/sekce/duchovni-sluzba-1>.
2. VĚZEŇSKÁ SLUŽBA ČESKÉ REPUBLIKY. Statistické ročenky Vězeňské služby. vs.gov.cz [online]. © 2026 [cit. 2024-03-09]. Dostupné z <https://www.vs.gov.cz/sekce/statisticke-rocenky-vezenske-sluzby>.

Legislativní dokumenty

1. ČESKO. Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník. In: *Sbírka zákonů České republiky*. 2009. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2009-40>.

Ostatní zdroje

Kromě výše uvedených zdrojů byly při zpracování bakalářské práce využity následující materiály:

1. Rozhovor s panem Tomášem T., momentálně ve výkonu trestu odnětí svobody v Rakousku (po telefonu), ze dne 25.2.2026.
2. Rozhovor s panem Tomášem S., dobrovolným duchovním, ze dne 2.3.2026.
3. Rozhovor s panem Markem P., propuštěným z výkonu trestu odnětí svobody (po telefonu), ze dne 18.3.2026.

Seznam zkratek

VDP = vězeňská duchovenská péče

VTOS = Výkon trestu odnětí svobody

Sb. = sbírky

TZ = trestní zákoník

VS ČR = Vězeňská služba České republiky

PMS = Probační a mediační služba

Seznam tabulek a grafů

Tabulka 1- Vývoj stavu obviněných a odsouzených ve VOTS (2003-2014) – vlastní zpracování	33
Tabulka 2- Vývoj stavu obviněných a odsouzených ve VOTS (2014-2024) - vlastní zpracování	33

Seznam příloh

Příloha 1- Rozhovor s odsouzeným Tomášem T. ve výkonu trestu	74
Příloha 2 - Rozhovor s trestaným Markem P. propuštěným z výkonu trestu	78
Příloha 3 – Rozhovor s dobrovolným duchovním Tomášem S.	82

Přílohy

Příloha I- Rozhovor s odsouzeným Tomášem T. ve výkonu trestu

1. Jak vzpomínáte na svůj úplně první nástup do výkonu trestu ve srovnání s těmi dalšími? Zvykne si člověk na vězení?

„Vzpomínám si na svůj první nástup do vězení, bylo to v roce 2006 v Budějčích. Šel jsem sedět za krádeže aut, takže jsem strávil asi 2 dny na Plavský, když vyklízeli mojí autodílnu. Pak mě přivezli domu za manželkou, abych se rozloučil a řekli jí, že už tam zůstanu. To bylo hrozný. Pak mě dali na komunitu, kde bylo asi 10 vězňů spolu, ale bylo to tam dobrý. Byla tam kuchyňka, hráli jsme karty, každý den jsem chodil na hodinu na vycházky na střechu a mohl jsem si i nakoupit za nějakých 1500 Kč. Na rozdíl od Pankráce, kde už to bylo fakt drsný jsou Budějce fakt dobrý.“

2. Kolikrát jste byl už ve výkonu trestu a kde? Je to rozdíl?

„S nynějším trestem jsem ve výkonu trestu po pátý. Dvakrát jsem seděl v Česku, jednou v Německu a dvakrát v Rakousku, kde jsem zavřenej i teď. Rozdíl je to velikej, ať už ve výplatách za práci, nebo v jídle. Zároveň jsem musel zaplatit v Česku náklady za soudy a hned jsem šel do vězení s dluhem 25000 Kč.“

3. Jak jste zvládal ztrátu soukromí a osobní svobody? Co bylo v tomto ohledu ze začátku vůbec nejtěžší?

„Nejtěžší je, že nemůžeš zavřít dveře. Nikdy. Pořád tě někdo vidí – buď bachař, nebo spoluvězeň. Na začátku je nejhorší ta poníženi u úplně základních věcí, jako je jít na záchod nebo se osprchovat před ostatníma. Musel jsem si zaplatit člověka, který měl na starosti koupelny, aby mi půjčoval klíč a já se mohl jít v klidu osprchovat a dojít na záchod.“

4. V čem se podle vás vězeňské prostředí nejvíce podepsalo na vaší psychice a povaze? Vnímáte na sobě nějaké změny?

„Určitě jsem teď víc agresivní, víc křičím a hádám se. Jako já toho hodně vydržim, ale když bouchnu, tak to potom je mela a nejde mě zastavit. Ne že bych někomu ublížil, ale začnu hodně křičet, a to třeba i na dceru nebo ženu. Pak mě to samozřejmě mrzí, omlouvám se jim, ale je to nepříjemný pocit. Myslím si, že je to hodně tím, jak ve vězení

na sebe musím dávat pozor a nenechat si nic líbit. Určitě chci, až se vrátím, vyhledat odbornou pomoc u psychologa a něco s tím udělat.”

5. Jaký vliv mělo opakované uvěznění na vaše vztahy s rodinou a přáteli? Kdo při vás zůstal a proč myslíte, že někteří odešli?

„Přijde mi, že já jsem kamarády nikdy neměl, ale spíš známý. Ti „kamarádi“, se kterými jsem kradl nebo utrácel, zmizeli jako první. Ty co mi dlužili se neozývají, protože si asi myslí, že už nevylezu a ty, kterým dlužím já, tak ty se pro změnu připomínají pořád. Zůstala se mnou jen žena. Vydržela se mnou 4 tresty, ale teď už mi řekla, že pokud se nezačnu chovat správně, tak už na mě kašle. To, že někteří odešli, jim nezalívám. Kdo by chtěl mít v životě někoho, kdo je pořád jednou nohou v base? Je to zátěž, kterou málokdo unese.“

6. Co pro vás znamená to ultimátum od manželky? Berete ho jako hrozbu, nebo jako pomoc?

„Dřív bych se možná urazil, ale dneska vím, že je to moje záchranný lano. Moje žena je svatá, že to se mnou vydržela tak dlouho. To její „bud', anebo“ není výhrůžka, je to prosba o normální život. Uvědomil jsem si, že jestli ji ztratím, ztratím poslední kus domova, ktorej mám. Je to ta nejsilnější motivace, jakou jsem kdy měl. Strach, že zůstanu úplně sám, je silnější než strach z jakýhokoliv vězení. Takže se teď budu snažit, abych nepřišel o ženu a dceru, na kterých mi moc záleží.“

7. Cítíte se po propuštění společností stigmatizován? Jak se to konkrétně projevuje v běžném životě?

„Jasně že jo. I když chceš dělat poctivě, jakmile se dozví, že si seděl, koukají na tebe jako na prašivýho. Proto se snažím budovat penzion, který řídím tady z vězení přes telefon. Vždy když dostanu telefon, tak obvolávám lidi ohledně penzionu, a to mi zabere tak 4 hodiny každý den.“

8. Jak se dá z rakouské věznice řídit penzion v Česku?

„Je to neskutečně náročný na psychiku i organizaci. Mám povolený hovory, tak sedím u telefonu a úkoluju lidi. Řeším rezervace, dodavatele, opravy... Je to ironie – v base se učím být lepším manažerem než kdykoliv předtím. Drží mě to nad vodou. Kdybych tu jen tak seděl a koukal do blba, asi bych se zbláznil. Takhle vím, že venku na mě čeká

práce, která dává smysl a která mě uživí bez toho, abych musel brát do ruky nářadí na zámky. Ale taky to má negativa, nedávno jsem musel vyhodit člověka, který se měl o penzion starat, ale místo toho mě okrádal o peníze. A ty už nejspíš nikdy neuvidím.“

9. Co vám na svobodě nejvíce chybělo z toho, na co jste si zvykl ve vězení (např. řád, jistota střechy nad hlavou)?

„Zní to divně, ale někdy je to ten řád. Tady je všechno jasný. Nemusíš řešit, co bude k obědu nebo jak zaplatíš složenky. Ale chybět je silné slovo, spíš je to taková jistota v nesvobodě. Ani mi sem nemohla rodina posílat peníze, protože by mi to všechno sebrali, kvůli tomu, že nemají co kouřit a potřebují prachy.“

10. Majetková trestná činnost se u vás opakovala. Vnímali jste po propuštění, že nemáte jinou možnost obživy, nebo v tom hrálo roli něco jiného?

„Dluhy. To je ta největší past. Vyjdeš ven, dlužíš miliony, úroky rostou a legální práce ti nezaplatí ani ty úroky, natož nájem a jídlo. Pak přijde možnost na auto. Vidiš v tom rychlou cestu, jak spláchnout dluh a začít znovu. Je to iluze, ale v tu chvíli se to zdá jako jediná cesta, jak z toho ven.“

11. Poskytl vám pobyt ve vězení někdy prostor k sebereflexi?

„Jako já osobně říkám, že mi to vězení nic nedalo a nijak mi neublížilo. Ale komu to ublížilo bylo mojí rodině, ženě a dceři. Ty to odnesly nejvíc. 8 let života dcery jsem byl zavřený a nebyl jsem s ženou ani ve chvíli, kdy se dcera narodila, protože jsem seděl. Takže myslím, že víc než trest pro mě, je to vězení trest pro moje blízký.“

12. Co je podle vás hlavní příčinou toho, že se vy osobně – a lidé obecně – vrací zpět za mříže?

„Ten systém, co je tady nastavený. Když se snažíš, ale systém ti hází klacky pod nohy (exekuce, neseženeš práci), tak se prostě vrátíš k tomu, co umíš. Člověk potřebuje cítit, že má šanci na normální život. Když tu šanci nevidí, vrátí se tam, kde aspoň ví, jak přežít. Třeba jak byla amnestie, tak jsem z okna viděl 2 kluky, kteří spali před věznicí, protože neměli kam jít a pak je jasný že se brzo vrátí, asi jako 90 % lidí.“

13. Jak hodnotíte dostupnost a kvalitu psychologické nebo sociální pomoci přímo ve vězení? Měl jste možnost s někým mluvit o svých problémech?

„Popravdě v Česku jsem psychologa moc nevyužil, takže nedokážu říct. Možná tomu pomohlo, že jsem mohl o nějakých víkendech domů, takže jsem všechno mohl probrat se ženou. A teď v Rakousku, kdy bych si rád o něčem promluvil, tak je tu jazyková bariéra.“

14. Pokud byste mohl změnit jednu jedinou věc na tom, jak český vězeňský systém připravuje lidi na propuštění, co by to bylo?

„Upravil bych to, aby to bylo více jako v Německu nebo v Rakousku. Tam když jdou chlapi sedět za alimenty, tak to stát za ně zaplatí a oni jim dluží jen tu částku, kterou zaplatil stát, tady, když jdeš s dluhem do vězení, vyjdeš ještě s větším a pak je jednoduché se dostat zpátky. Další věc jsou peníze za práci. Tady v Rakousku už mám na účtě víc, než jsem si vydělal za celou dobu v Česku.“

15. Co by podle vaší zkušenosti skutečně pomohlo lidem, aby se po odpykání trestu k trestné činnosti (a do vězení) už nevrátili?

„Podpora rodiny. bez mé ženy bych byl nikdo. A pak možnost mít legální příjem, který ti exekutor nesebere celý. Člověk potřebuje vidět výsledky své práce. Když makáš a na konci měsíce ti zbude jen na rohlíky, tak tě to dřív nebo později zlomí zpátky k tomu „padoušství“.“

1. Jak vzpomínáte na svůj úplně první nástup do výkonu trestu? Zvykne si člověk?

„První den? To není vzpomínka, to je trauma, které se mi vrací v každém horším snu. Přijedete k té bráně, ještě v civilu, v botách, které jste si koupili na schůzku, a najednou se ten svět zavře. Ta procedura „příjmu“ je navržena tak, aby z vás během hodiny vymlátila jakýkoliv zbytek lidské důstojnosti. Musíte se svléknout donaha, dělat dřepy, prohlížejí vám každou dutinu v těle, jako byste byl kus masa na porážku. Pak dostanete ten erár – oblečení, které smrdí po generacích vězňů před vámi, je vám velké nebo malé, a v tu chvíli přestanete být Marek, manažer logistiky. Jste jen číslo.

Zvyknout si je špatné slovo. Vy spíš otupíte. Naučíte se v tom přežít, aby se z vás člověk nezbláznil. Mozek se přepne do úsporného režimu. Přestanete vnímat ten neustálý hluk, ten specifický smrad mýdla a chlóru, a prostě jen fungujete jako biologický stroj. Ale vnitřně? Vnitřně si nezvyknete nikdy. Každé ráno po probuzení trvá tu vteřinu, než si uvědomíte, kde jste, a ta vteřina vás pokaždé znovu zabije.”

2. Kolikrát jste byl ve výkonu trestu a kde? Je to rozdíl?

„Byl jsem tam jednou, v Rýnovicích. Pro mě to bylo víc než dost. Slyšel jsem od kluků na cele, že každá basa má svou „povahu“. Někde jsou přísnější bachaři, někde je volnější režim, někde se víc kšeftuje. Ale pro člověka jako já, který tam nebyl „doma“, na tom nesejde. Ta zeď je všude stejně vysoká a ten pocit izolace stejně drtivý. Rozdíl není v budově, ale v tom, s kým tam sedíte. Když dostanete na celu feťáky v abstráku, je to peklo. Když tam máte lidi, co jsou sice zloději, ale mají aspoň základní hygienické návyky a dá se s nimi mluvit, je to snesitelnější. Ale v konečném důsledku je to pořád kriminál – místo, kde nechcete strávit ani hodinu.“

3. Jak jste zvládal ztrátu soukromí a osobní svobody? Co bylo nejtěžší?

„Pro mě, jako pro člověka, který si zakládal na své nezávislosti, to byla ta největší rána. Venku jsem měl svůj byt, své auto, svůj klid. V Rýnovicích jsem najednou sdílel prostor o pár metrech čtverečních s dalšími sedmi lidmi. Nemáte kam utéct. I když jdete na záchod, slyšíte ostatní, cítíte je. Vidíte jejich zvyky, jejich špínu, slyšíte jejich chrápání a noční hovory ze spaní. Nejtěžší byla ta nemožnost se prostě jen na chvíli „vypnout“. Pořád vás někdo sleduje – bachaři přes kameru nebo kukátko, spoluvězni, protože v base

se slabost nebo divné chování nenosí. Ztratíte kontrolu nad svým časem. Nemůžete se rozhodnout, že si dáte čaj, že si půjdte lehnout později. Jste součástí mechanismu, který vás mele 24 hodin denně. Ta totální ztráta intimity vás psychicky vyčerpá víc než jakákoliv fyzická práce.“

4. V čem se vězeňské prostředí podepsalo na vaší psychice?

„Stal jsem se paranoidním. I teď, když jsem venku, si sedám v restauraci zády ke zdi a sleduju dveře. Vězení vás naučí, že za každou laskavostí se může skrývat past a že každá informace o vás je zbraň. Taky jsem neuvěřitelně ztvrdnul. Dřív jsem byl empatický, řešil jsem problémy lidí v týmu. Dneska? Dneska mám v sobě takovou ledovou krustu. Viděl jsem tam věci, ze kterých by se normální člověk sesypal, a musel jsem na ně koukat s kamennou tváří, abych nebyl za „měkkotu“. Mám pocit, že se ze mě vytratila ta barevnost života. Vidím svět v odstínech šedi. Je těžké se znovu naučit lidem věřit a nevidět v každém potenciálního nepřítele.“

5. Cítíte se po propuštění stigmatizován? Jak se to projevuje?

„Pokaždé, když jdu na pohovor. Máte napsané v životopise skvělé věci, zkušenosti z logistiky, cizí jazyky... ale pak dojde na výpis z rejstříku trestů. Ten papír je jako rozsudek smrti nad vaší kariérou. Vidíte ten výraz personalisty – ta maska zájmu okamžitě opadne a vystřídá ji strach nebo opovržení. „My se vám ozveme,“ a vy víte, že neozvou. Projevuje se to i v běžných věcech. Bojím se lidem říct pravdu, když se mě zeptají, kde jsem byl poslední dva roky. Lžu, vymyslím si stáže v zahraničí nebo rodinné problémy. Žijete v neustálém strachu, že na vás někdo „ukáže“ a vy znovu ztratíte tu křehkou stabilitu, kterou si budujete. Jste občanem druhé kategorie. Máte sice odsezeno, ale trest pokračuje dál, jen bez mříží.“

6. Co vám na svobodě nejvíce chybělo z toho, na co jste si zvykl ve vězení?

„Je to šílené to říct, ale chybí mi ten jasný řád. Svoboda je hrozně chaotická. Venku musíte každou vteřinu o něčem rozhodovat – co si koupíte k jídlu, jakou cestou půjdte, jak vyřešíte dluhy. V base bylo o všechno „postaráno“. Ten režim byl sice drsný, ale předvídatelný. Věděl jsem, co bude za hodinu, za den, za měsíc. Ten návrat do reality, kde na vás dopadnou všechny ty povinnosti, složenky, exekuce a sociální očekávání, je jako náraz do zdi ve stovce. Někdy sedím ve své prázdné garsonce a přistihnu se při

myšlenky, že v té cele bylo vlastně „bezpečněji“. Nemusel jsem tam nic řešit, jen přežít. Ta tíha svobody je občas k neunesení.“

7. Poskytl vám pobyt ve vězení prostor k sebereflexi?

„Měl jsem na to 730 dní. První rok jsem se jen topil v sebelítosti a hněvu na svět. Ale ten druhý rok, tam už jsem se musel podívat pravdě do očí. Přiznat si, že jsem ty peníze nevzal jen „z nutnosti“, ale z pýchy. Že jsem si myslel, že jsem chytřejší než všichni ostatní. Vězení vám tyhle iluze o sobě samém oseká až na kost. Vidíte se tam v tom nejhorším světle. Je to krutá sebereflexe, protože nemáte žádné rozptýlení – žádný internet, žádnou práci, která by vás naplňovala. Jste tam jen vy a vaše špatné svědomí. Naučil jsem se nenávidět tu část sebe, která mě tam dostala, ale zároveň jsem musel najít sílu tu novou verzi sebe sama nezabít.“

8. Co je hlavní příčinou návratu lidí za mříže?

„Je to matematická rovnice. Vyjdete ven, dlužíte miliony, exekuce vám seberou všechno nad rámec životního minima. Nemáte na nájem, nemáte na pořádné jídlo. Zaměstnají vás jen na černo nebo za minimálku. A pak vám někdo nabídne „rychlovku“ – něco ukrást, něco převézt. Když vidíte, že poctivou cestou se z těch dluhů nevyhrabete ani za padesát let, ta motivace „být hodný“ strašně rychle vyprchá. Vracíte se do basy, protože tam aspoň máte střechu nad hlavou a teplé jídlo. Stát vám sice dá svobodu, ale vezme vám možnost v té svobodě důstojně žít. To je ten pravý důvod recidivy.“

9. Jak hodnotíte dostupnost a kvalitu psychologické pomoci?

„Je to jen divadlo pro statistiky. Psycholog tam sice je, ale má na starosti tři sta lidí. Co s vámi může vyřešit za patnáct minut jednou za měsíc? Nic. Sociální pracovníci jsou zavalení papíry a formuláři. Jste pro ně složka. Skutečnou psychologickou pomoc jsem si musel najít v knihách. Přečetl jsem v rýnovické knihovně všechno o psychologii, abych pochopil, co se mi děje s hlavou. Kdyby tam byla opravdová pomoc, možná by polovina kluků nemusela vyjít ven jako emočně vyprahlé trosky.“

10. Co byste změnil na přípravě vězňů na propuštění?

„Ten systém je nastavený na izolaci, ne na nápravu. Mělo by existovat něco jako přechodné bydlení a garantovaná práce. Nechci dávky, chci mít možnost makat a vědět, že mi stát nesebere devadesát procent platu na úroky z dluhů. Mělo by se s vězněm

pracovat aspoň půl roku před koncem – pomoci mu najít bydlení, vyřídit doklady, zkontaktovat firmu, která ho vezme i s rejstříkem. Teď vás prostě vyplivnou u brány s igelitkou a jízdenkou na vlak. To není propuštění, to je hození do hluboké vody se zavázanýma rukama.“

11. Co by skutečně pomohlo k tomu, aby se lidé nevraceli?

„Možnost začít znovu s čistým štítem, aspoň finančně. Dluhové amnestie nebo reálné splátkové kalendáře, které vás nezruinují. A pak vzdělávání. Nejen formální kurzy na vaření, ale skutečné rekvalifikace, které mají na trhu cenu. A nejdůležitější je přijetí v rodině. Já jsem o přítelkyni přišel, a to je ten největší balvan, který táhnu. Kdybych se měl kam vrátit, ke komu se přitulit a kdo by mi věřil, šlo by to všechno tisíckrát líp. Ta samota po kriminále je to, co vás nakonec zlomí.“

12. Jak jste se vyrovnal s momentem první návštěvy rodičů?

„Bylo to v takové té místnosti, kde sedíte v řadách jako u školních lavic. Máma přinesla balík, který jí stejně u vstupu skoro celý rozebrali. Ten její pohled... v něm nebyla nenávist, ale takový ten hluboký, tichý smutek. Viděla mě v tom hnusném eráru, pohublého, s propadlýma očima. Táta tam jen seděl, díval se do země a žmoulal čepici. Chtěl jsem jim říct tolik věcí, omluvit se, vysvětlit to, ale v krku jsem měl knedlík a ze mě nevypadlo ani slovo. Cítil jsem se jako ten největší zrádce na světě. Tyhle návštěvy jsou horší než jakýkoliv fyzický trest. Ukazují vám, kolik bolesti jste způsobil těm, kteří vás milují.“

13. Byl jste někdy svědkem nebo obětí násilí? Jak jste reagoval?

„Vězení je postavené na násilí, i když ho zrovna nevidíte. Je tam neustále přítomné v tónu hlasu, v postojích těla. Viděl jsem kluka, kterého v koupelnách zkopali jen proto, že dlužil pár cigaret. Moje reakce? Udělal jsem to, co mě vězení naučilo nejlíp – sklonil jsem hlavu a díval se do země. Ten pocit vlastní zbabělosti mě pak pátil celé týdny. Ale tam nemáte na výběr. Buď jste hrdina, který skončí na marodce nebo s prodlouženým trestem, nebo jste „neviditelný“, kdo chce hlavně přežít a jít domů. Vězení z vás udělá sobce, protože to je jediný způsob, jak si zachovat zdravou kůži.“

1. Co přesně děláte, když jezdíte do věznic?

„Moje role je definována jako duchovní dobrovolník. V praxi to znamená především vedení pastoračních hovorů. Jsem tam pro ty lidi jako někdo, s kým si mohou promluvit o věcech, které je tíží a které nemají komu jinému říct. Ve věznicích panuje obrovská nedůvěra – vězni nedůvěřují sobě navzájem, nedůvěřují dozorcům a bohužel často ani psychologovi. Moje práce je tedy hlavně o naslouchání a hledání jiného úhlu pohledu. Mnoho jejich těžkostí pramení z psychického sevření; já se jim snažím pomoci z toho sevření vystoupit a podívat se na jejich situaci jinak.“

2. V jakých věznicích jste působil?

„Primárně jezdím do Drahonic, což je ženská věznice spadající pod Nové Sedlo. Mám ale zkušenost i z vazební věznice v Českých Budějovicích, kde je to smíšené. Každé to zařízení má úplně jinou atmosféru a jiný režim, což zásadně ovlivňuje to, jak s těmi lidmi mohu pracovat.“

3. Mluvíte i s vězni, kteří mají delší tresty za závažnější činy?

„Nerozlišuji mezi vězni podle délky trestu. Mám tam lidi, kteří si odpykávají deset a více let, i recidivisty, kteří mají za sebou mnoho trestů a nosí tzv. ‚pruhy‘. Práce s nimi je v jádru stejná – všichni jsou to lidé, kteří v nějakém bodě selhali a nyní hledají způsob, jak v tom systému přežít nebo se z něj vymanit.“

4. Je velký rozdíl mezi ženskou věznicí a vazební věznicí z hlediska psychiky a sociální stránky?

„Rozdíl je markantní. V Drahonicích je velmi striktní řád. Paradoxně pro mnoho těch holek je právě ta přísnost záchranou. Slyšel jsem srovnání se Světlou nad Sázavou, kde je to prý hodně ‚navolno‘ – personál tam razí heslo ‚nějak si to tu odkruťte a hlavně nás neotravujte‘. V Drahonicích se na pravidla dbá. Ty ženy, se kterými mluvím, si často uvědomují, že právě ta pevnost řádu jim pomáhá proměňovat životy. Zjišťují, že jejich pobyt není jen ‚blbá chvíle‘, ale výsledek toho, že v životě dělaly něco zásadně špatně.“

5. Mluví s vámi vězni o tom, jak si na věznicích zvykají?

„Adaptace je brutální, zejména kvůli ztrátě soukromí. V Drahonicích je 12 žen na jednom pokoji. To je obrovská psychická zátěž. Musíte si uvědomit, že některé holky chodí

do práce na směny. Když se v šest ráno vrátí z noční, mají mít osm hodin povinného spánku. Jenže zbylých devět žen na pokoji si chce povídat, hádají se nebo dělají hluk. Dozorci do toho nezasahují, říkají: ‚My tu nejsme od toho, abychom hlídali, jestli jste k sobě vstřícní.‘ To vyvolává neustálé konflikty. Zvyknout si na to, že nemáte ani metr čtvereční pro sebe a jste neustále pod tlakem ostatních, je pro ty ženy nejtěžší.“

6. Myslíte si, že by věznice mohla udělat něco pro to, aby se situace (soužití na pokojích) zlepšila?

„Věznice by mohla situaci zlepšit, kdyby měla peníze na přístavby, ale ty nejsou. Systém naráží na finanční dno. Obrovský problém vidím ve zdravotnictví. Lékařskou péči tam fakticky drží sestry, doktor je důchodce, který už se s nikým nechce hádat. Zažil jsem případ, kdy jedna vězeňkyně prohodila druhou dveřmi. Ta zraněná měla zlomený krček a dvě žebra, ale na prvním rentgenu jí řekli, že jen simuluje a má normálně fungovat. Až když si její matka vydupala vyšetření jinde, zjistily se ty zlomeniny. To je ukázka totálního nezájmu o vězňe jako o lidskou bytost.“

7. Jaké jsou nejčastější psychické problémy, kterými vězni trpí?

„Vězni trpí hlavně smutkem, strachem a permanentním stresem. Objevují se ale i vážné věci – deprese, schizofrenní chování, agresivita. Když si personál neví rady, pošlou je ke mně. Snažím se s nimi najít, kde ten stav vznikl. Většinou jde o krátkodobý zkrat. Pomáhám jim najít ‚pevný bod‘ – nejčastěji děti nebo rodiče. Když člověk přestane koukat jen do sebe a na svou bolest, ale upne se k cíli, ke kterému chce dojít, začne se jeho psychický stav zlepšovat. Je to o tom udělat krok z té ‚louže‘, ve které stojí.“

8. Jak na psychiku působí fyzický prostor?

„Věznice jsou hnusné, šedé, depresivní prostory. Zvuk plechových dveří, pachy, neustálý hluk. To prostředí vás v podstatě pořád udržuje v módu ‚bojuj, nebo uteč‘. Pro ženy je to ještě horší – mají přirozenou potřebu si prostor zútulnit, mít tam kousek něčeho hezkého, ale řád to často zakazuje. Ta estetická deprivace vede k tomu, že člověk v sobě otupí cit pro krásu a dobro. Když žijete roky v betonu a špině, začnete se tak cítit i uvnitř. Proto je důležité, když se tam podaří vnést aspoň trochu lidskosti, třeba skrze tu sobotní bohoslužbu nebo společné sezení, kde je na chvíli jiná atmosféra.“

9. Jaký je poměr věřících a nevěřících a dochází u nevěřících k příklonu k víře jako k naději?

„K nějaké formě víry se hlásí hodně lidí, ale je otázka, jak ji žijí. Někdy je to jen maska. Já se snažím víru podávat srozumitelně. Nechci po nich, aby odřikávali básničky, chci, aby to uměli žít. Chodí ke mně i úplně nevěřící. Říkají mi: ‚Slyšel jsem už hodně kázání, ale nerozuměl jsem tomu. Od vás mi to dává smysl.‘ Snažím se věci vysvětlovat skrze běžný život, třeba i chemii drog, aby pochopili, co se s nimi děje. Víra jim dává naději, že i když selhali, mají stále hodnotu.“

10. Přípravují se vězni na návrat do společnosti a jak jim v tom věznice (nebo vy) pomáháte?

„Věznice má programy zacházení, ale ty jsou jen pro někoho. Já s nimi nejvíce řeším rodinné zázemí. Pokud se má vězeň kam vrátit, jeho šance na přežití venku roste. Často pracujeme na odpuštění v rámci rodiny – proč je rodiče zavrhli, jak obnovit vztah s dětmi. Bez toho stabilizačního prvku venku je ten člověk ztracený. Snažím se je varovat, že venku to nebude snadné, že tam není ten pevný řád, který je teď drží nad vodou.“

11. Jak si dokážete vybudovat důvěru, kterou vězni nemají ani k psychologovi?

„Důvěra je klíčová. Problém s vězeňskými psychology je ten, že věci, které jim vězni řeknou, se často roznesou k dozorcům nebo vedení. Já jsem nezávislý. Vědí, že co mi řeknou, u mě zůstane. Buduji to svou autenticitou. Nejsem pro ně autorita, která je trestá, ale parťák, který je lidský, přiznává vlastní chyby a naslouchá jim. Cítí ze mě bezpečí, a to v tomhle prostředí nikde jinde nenajdou.“

12. Kdybyste mohl navrhnout systémovou změnu nebo inovaci, co by to bylo?

„Kdybych mohl něco změnit, začal bych u personálu. Problém není ve věznicích, ale v lidech, kteří je hlídají. Personál je vyhořelý, skeptický a často si na věznicích něco dokazuje. Když se najde někdo z dozorců, kdo chce vězňům reálně pomáhat, ostatní kolegové ho šikanují nebo na něj hledají špínu. Potřebujeme změnit nastavení systému z represivního na pečující, jako je to na severu Evropy. Potřebujeme víc lidí, kteří v toho vězně budou věřit i přes všechna zklamání.“

13. Které programy nebo přístupy v současnosti reálně fungují?

„Většina programů – šití, zpívání, malování – je jen na zabítí času. Protidrogové programy často jedou podle osnov, které ty holky vůbec nechápou. Projdou tím, aby měly kolonku pro předčasné propuštění, ale vnitřně se nic nezmění. Program funguje jen tehdy, když vězeň cítí skutečný zájem toho pracovníka. Zažil jsem, že se holky chtěly samy scházet a číst Bibli, ale systém jim to nedovolil, protože byly z různých pater. Administrativa je důležitější než reálná snaha o nápravu.“

14. Změnila tato zkušenost váš pohled na lidi, systém spravedlnosti a smysl trestu?

„Tahle práce mě utvrdila v tom, že systém je v mnoha ohledech absurdní. Vidím případy, jako byla ta babička odsouzená za záškoláctví vnuka – to je trest, který nic nenapravuje, jen ničí rodinu a stojí stát peníze. Přesto vidím smysl v tom tam jezdit. Dozorci mi říkali, že je to zbytečné, že se nikdo nezmění. Já ale vidím ty proměněné životy. Vidím ženy, které byly trosky a dnes znají svou hodnotu a po propuštění fungují. I kdyby se změnil jen jeden člověk ze sta, stojí mi ta cesta ke Karlovým Varům za to.“

15. Jak zvládáte vy sám skepsi systému?

„Někdy je to fakt těžké. Když vidíte tu apatii dozorců, to, jak systém hází klacky pod nohy každé dobré iniciativě, tak máte chuť se na to vykašlat. Jezdím tam stovky kilometrů a někdy se vracím úplně vyždímaný. Co mě drží nad vodou, je víra a pak ty konkrétní příběhy. Když mi propuštěná holka pošle fotku, že má práci a je s dětmi, tak vím, že to má smysl. Ale musím si hlídat hranice. Nemůžu zachránit všechny, nejsem jejich spasitel. Jsem jen průvodce na kousku jejich cesty. Kdybych si ty jejich osudy bral příliš osobně, tak tam do měsíce skončím s vyhořením taky.“